

דעת
אתר לימודי יהדות ורוח
www.daat.ac.il

מבוא

קשים ונוראים היו חבלי הגסיסה של היהדות המדינית בארץ־
ישראל בסוף ימי הבית השני. נדמה, כי תוכה של יהדות זו כבר נאכל
בשעת הזעזועים החזקים של מלחמות האחים במוצאי תקופת החשמונאים,
כשנגלתה בכל־תקף הסתירה היסודית שבה: התהום העמקה שבין רוח
האָמה, זו שקבלה צורה מְבהקה בעונת שעבוד־מלכיות מתוך יחס של
שליטה גמורה לכל חבלי העולם הזה – ובין תנאי המציאות של מלכות
הארץ עם הכבוד והתאווה והשנאה והקנאה והזדון והבצע השולטים בה
בהכרח, עם המלחמות המתמידות והתלאות המתחדשות לִבְקָרִים. וספר
„תהלות שלמה” יוכיח על זאת. – נדמה, כי לרצונו וְתַר העם על החרות
המדינית ועל מלכות הכהנים בני־אהרן שנעשו שונאי־שלום כעממים,
כשבאו מאתים טובי ירושלים אל פומפיוס הרומאי להתחנן אליו על
עמם, כי יפדהו משלטון החשמונאים, שנחשבו לו לאויבים, ויחדש את
מצב שעבוד־מלכיות ששלט לפנים, קָדַם גזרת אנטיוכוס – ממלכת
כהנים וגוי קדוש” תחת מקל־נעם של סרדיוטות רומאיים. נדמה, כי
הקדשה של היהדות המדינית הלכה לעולמה, כש„פרשו” מורי־העם,
החכמים והסופרים אשר מפיהם. דרש את דבר האלהים, והתכנסו אל
ארבע אָמות של משנתם, והסיגים לתורה וכל דקדוקי הדינים נעשו
חביבים להם משאלות החברה והמדינה, ואחת היתה להם, מי ישמש
שבט־זעם בידי אלהים לרדות בעמו הנבחר כדרכי הגוים, אם חשמונאי
מזרע אהרן, או אדומי ממשפחת אנטיפטרוס, או „חזיר מיער” רומאי. –
ובכל־זאת שמר רב העם בקִש־הערף, המיוחד לבית־ישראל, על הנאת

הקנינים המדיניים, שנולדה בזמן הגבורה של מלחמות יהודה המכבי ואחיו; וכאשר פרש הנשר הרומאי את כנפיה העפרת שלו על הגוף הלאמי הקטן של „עם היהודים“, לא עצר כח לבלוע את טרפו מהרה, ומאה ושלישים שנה ויותר פרפס הגוף הזה בצפרני הנשר החדות עד שיצאה נשמתו למראה-עין. הרומאים הכירו את כל הערך הרב של נצחונם, ומסרו את תמונת בת-ציון הכורעת לארץ זכרון לדורות על מטבעות זהב וכסף, כמו שלא עשו לשום אמה אחרת, גם הקימו את שער-הנצחון של טיטוס להעיד על הגדולות שעשו ידיהם עד היום הזה.

ההתאבקות הגדולה בין היהודים ובין הרומאים היא עלילה היסטורית כבירה ונשגבה לאין-ערון. ואנו עומדים גרעשים ונפחדים לפני פרשת דברי-הימים המזעזעת הזאת – התנגשות שתי רשויות, שלא נתן בידן להצטרף לאחת. מלחמת שני עולמות נגלה לנגד עינינו. בהרי יהודה והגליל, בערבות הירדן וים המלח, בנאות-השלום של גנוסר נאבק רעיון מלכות-שמים עם עבדות בשר-ודם; רגש הקדשה של עם אדיר-אמונה, הצמא ליום שפלו שבת, עם החל הגדול שבמציאות בתקופת הזדון והפריצות ההיא; ממשלת תורת-אלהים, החתומה בברית לבבות, עם שלטון חקי אדם, הנשען על כח הזרוע של שוטרי העולם. רק מעטים עזבו את מחנה המלחמה ונפלו אל שונאיהם לשם הנאת העולם הזה; רב העם ככלו הגן על היותו בפני הפח הזר והזד, שעמד עליו לכחות גופו ונשמתו יחד. אלה בפרו את נשק-הרוח על „החיל והפח“ ואמרו לנצח את כח החמר הגס בהתנגדות פנימית וחשאית, ואלה חשבו כי מתר להם ללמד אמונות אויביהם לצרך השעה ולהגיע בעזרת החרב אל התכלית הקדושה. נגוד עתיק שרר בין שתי שורות שומרי-ישראל אלה. אנשי-הרוח פחדו מפני בעלי-החרב, בהכירם מנסיון העבר, כי אמצעי הפח הם להט החרב המתהפכת ודינם להפך לתכלית על-נגלה. רעיון מצנה הפאה בעברה נעשה מוזר להם, ומתוך חסרון אמונה בלחות החמריים ובכחות הרוחניים של מסבתם סרבו לקחת את משפטם בידם ולנסות את ימין עזרת האלהים. אולם אנשי החיל והלח בטחו בקדשת פונתם וחשבו את אנשי-הרוח לנרפים ולרפי-לבב, וראו בחסר-אמונתם בכחות

עצמם העדר-בטחון באלהים. בין שני המשפּרים האלה נטרפה אנית היהדות בים הסוער. השנאה וההתנכרות גדלו משעה לשעה. לבסוף גברו אנשי-המעשה על אנשי-הסבל וקפצו אל אש המלחמה לשם „ארון הברית“ ועם „ארון הברית“, כדי לשלם בדמם בעד עזותם ותקף אמונתם. הם כשלו ונפלו ובמפלתם סחפו את קנייני-האמה הממשיים, הקדושים ביותר.

עוד היום יתחמץ לב היהודי לזכרון הפרוד ששלט מבפנים וכלפי חוץ בשעה הגדולה הזאת, ומבלי-משים ילמד זכות על אחד המחנות ויצדיק את הדין על המחנה השני – הפל כפי נטיחו הפרטית וכפי הלך-נפשו. אולם המושל-ברוחו יעמוד דומם לפני המחזה העובר לנגד עיניו ברוח אלפים שנה כמעט, ויבליג על התמרמרותו ולא יתן תפלה, הוא יעמוד ברגש-כבוד לפני המאורעות הגדולים של ההיסטוריה, שהם בבחינת „לית דין ולית דיין“.

היהדות המדינית הלכה מעט-מעט לעולמה, ושארית הפלטה של נשמת האמה נפלה בידי „אנשי-הרוח“. אלה סתמו את הגולל על בעלי-הכח, אשר שחתו את מחמדי היהדות, על לוחמי-הקדש, שבלעו את הקדש. הכאב היה גדול מאד למראה הפרענות וחרבן והכליון. כלום יכלו לשפח את מתנגדיהם, אשר הביאו במעשיהם לידי הכליון הזה, על אשר התערב אפרם באפר המקדש? הם זכרו את מעשיהם וגמול ידיהם – ולא יכלו לזכור את אמונתם ונדיבות רוחם. במה נחשבו כל העלילות הכבירות ועבודות-האלהים הקדושה של התועים האלה כנגד הקללה הנוראה, אשר הביאו על עמם ועל ארצם? מנהיגי-היהדות היחידים – מעכשו – כבשו את הקללה המרה, קללת אינ-אונים, ודנו את מתנגדיהם לגניזה עולמית, ובכונה כסו עליהם בצעיף השכחה. שמות אלעזר בן-חנניה, יוחנן מגוש חלב, שמעון בן-גורא ואלעזר בן-יאיר, וזכר מעשיהם וגבורותיהם, אהבתם ושנאתם וקנאתם גם-יחד, נמחו מספר דברי-הימים של היהדות הרוחנית.

שנים-שלשה דורות עברו אחר חרבן – בינתיים הספיקו החכמים לגנוז את זכר בר-כוכבא ומעשיו, והפעם הביאו כמעט לידי גניזה שלמה, כי לא נמצא גואל אחר לגבור הזה למסור את פרשת גבורתו

לזכרון – ומפני המעשים הגדולים אשר קדמו לחרבן-הבית לא נשאר אלא המון שיחות-חלין של חובשי בית-המדרש על-דבר קמצא ובר-קמצא, שלא נקראו שניהם אל הסעדה, ועל זכריה בן-אבקולס, ש"בענותנותו" בטל את קרבן-הקיסר, ועל נקדימון בן-גוריון ובר כלבא שבוע ובן-ציצית-הכסת, שספקו את צרכי המלחמה ברומאים – שיחות-חלין מקטעות, ששקעו במקרה בים התלמוד. והתמונה רבת-הצבעים של בתי-ההודא הגוססת נתעלמה מן העין.

מתוך היאוש הגדול בהנה פנתה כנסת-ישראל ערף אל המציאות השפלה, ובטלה אותה על חליפותיה ותמורותיה. העינים היו מוסבות כלפי פנים – אל העולם הנצחי של הנשמה החפשית ברקמת חלומותיה, ומפני זה אבדו קנה-המדה כלפי חוץ – הרגשת העובדות הממשיות המתחדשות בעולם-המעשה הקבוע בזמן ונתון בתנאי המקום. לדברים של מה-בכך נחשבו דברי ימי העבר הקרוב, אשר נגוזו ועלו כעשן, הימים שבעי הרגו והתקוות הנכזבות, וכל מה שנעשה בידי אדם נדמה למרד כלפי מעלה. וזרים נעשו ליהדות הרוחנית אלה שהסתכלו אל המציאות בעיני-בשר, שראו את מאורעות העולם הזה העוברים ונפגעו מהם, שמצאו צורך למסור לזכרון את התנועה הגדולה של הגלגל החוזר בזמנם ובימים שכבר עברו, ולא קפלו את העלילות הגדולות, גם אחרי שצללו אלה בתהום-הנצח, אף לא זלזלו בערפן, גם אחרי שהכירו בהן כי יצא שכרן בהפסדן.

אחד הסוקרים הגדולים האלה, שנגזר עליהם לראות מחזות נאדרים ונוראים וכשרון יצירתם דחף אותם לתת צורה קימת לחזונם, האחד והמיוחד שבהם, היה עדה-ראיה של החרבן השני יוסף בן-מתתיהו הכהן איש-ירושלים. המנהיגים הרוחניים של עמו בדורות הבאים רחקו ממנו וחזונו היה נכרי להם, דבריו לא עשו עליהם רושם ודורש לא נמצא להם. מאות-שנים רבות עברו עד שמצאו ספרי יוסף בן-מתתיהו – אחרי כמה גלגולים ובשנוי-צורה – דרך-תשובה אל עמם ואל מולדתם. "ספר יוסיפון" היתה את הסופר הגדול, שנשכח מלב אחיו, אבל תורתו נעשתה פלסטר: המדרש המאחר עוה את פניה וערב את פרשיותיה, ורק מעט נשאר בה מעצם מקורה.

ספרי יוסף בן־מתתיהו מצאו להם גואלים אחרים – בקרב הכנסייה הנוצרית. לא מהכרת ערך הסופר ולא מהערצת יצירתו שמרו הנוצרים על הספרים האלה, כִּי־אם מִפְּנֵי זרה לִמְחַבְרָה: הם בקשו להקים את מקדשם הם על חרבות מקדש־ישראל העתיק – יוסף עִד־הַחֶרֶבֶן, המתאר את אחרית ירושלים, נחשב בעיניהם לְעִד־אֲמוֹנִים על צדקתם. עליו הטילו לְלַמֵּד את התועים בינה, לִמְעַן ידעו, כי מאס אֱלֹהִים בעם הנבחר והחריב את מקדשו ונתן את ברכתו לְבְנֵי הדת החדשה. הקנאה והשנאה ליהדות עוררו את הנוצרים לעשות מה שעשו ביצירת הסופר היהודי. אך אם הִפְנֵה לֹא היתה רצויה – הנה המעשים היו רצוים. כי רק על־ידי זה נצלו ספרי יוסף בן־מתתיהו מן הכליון.

בספרו „מלחמת היהודים עם הרומאים“ הציג יוסף בן־מתתיהו – כשכבר נעשה ליוסיפוס פִּלּוֹיוֹס – מַצְבָּה נפלאה על משואות ירושלים עיר־הקֹדֶשׁ, לְסַפֵּר לְדוֹר אַחֲרוֹן את פרשת האחרית של קרית־משושנו, שדורות על דורות ראו בה בני־ישראל כסא אֱלֹהִים ומשכן־כבודו.

בשנות הכאב הגדול הקרובות לחרבן, עוד טרם הספיקה כנסת־ישראל להשיב רוח אחרי הַמַּכָּה הנוראה, עוד טרם עצר העם פֶּחַ לְהַקִּיף את הַפְּרַעֲנוֹת הגדולה עם כל בלהותיה, ישב יוסף בן־מתתיהו, הוא הוא יוסיפוס פִּלּוֹיוֹס, בהיכל־מלכים ברומא, סמוך לְשַׁלְחָן אֶסְפִּסְיוֹס וטיטוס מחריבי ירושלים והמקדש, וקסת־הסופרים בידו לְרַשֵּׁם את המעשים הנוראים, אשר ראו עיניו ואשר שמעו אזניו. רבים מן החוקרים בכל הדורות דנו את הסופר לְכַף־חֹבֶה על המעשה הזה, חשבו אותו לְבוֹגֵד בעמו ובארצו, שלא סבל את מכאובי דור־הַחֶרֶבֶן ונקל היה לו לתאר את הדברים והמאורעות הנוראים לְפִרְטֵיהֶם בדיוק ובמתנינות של צִיר, שאינו נפגע מתכן ראתו. הם לא האמינו לְדַבְּרֵיו שֶׁהֵעִיד בראשית ספרו, כי ידיו רעדו בעת כתיבתו את מִגְלַת־הַחֶרֶבֶן הארֶכָּה ונפשו התעטפה עליו בחדשו את תמונות כל הבלהות. אך למי ולמה השקיע הסופר בספרו את הדמעות על חרבן עמו, אשר הִכְרַח לְהַתְּנַצֵּל עליהן לפני הקוראים הזרים, שלא יכלו להבינן?

מה היתה תכלית הספר הזה ולשם מי חָבַר? בלשון „אבותינו“ כתב יוסף בן־מתתיהו את „מלחמת היהודים“ ושלח את הספר אל היהודים

היושבים מעבר לנהר פרת וגם ל"לועזים" (הברברים) השוכנים בארצות ההן. העשה את הדבר למען הרומאים, לספר את גבורתם ונצחונותיהם, למען ידעו הגוים הרחוקים וייראו מפניהם ולא יחרידו אותם מרובם, כמו שגזר אחד מחוקרי ספרי יוסיפוס בשנים האחרונות? או למען אחיו הרחוקים, אשר בקשו לדעת את פרשת הפרעות בכל פרטיה, כדי שימצאו שמינית שבשמינית של תנחומים מתוך הפרת הדבר לאשורו, כדרך כל הלומי שמועה רעה?

מי יוכל לענות על שאלות אלה כהלכה? הנה לא נודעו לנו דברי הספר הזה במקורו הראשון (בלשון "אבותיו" או "עמו" – ועדין החוקרים נחלקים, אם נכתב עברית או ארמית), רק בצורתו החדשה שנתן לו המחבר כשתרגמו יונית. לא קדם שנת 75 ולא אחרי שנת 79 למנין הרגיל – בין המש לתשע שנים אחרי החרבן – פלה יוסיפוס פלויוס את ספר "מלחמת היהודים" בלשון היונית. במשך הזמן הזה עבר הרשם הראשון של החרבן – והסופר התאבל על "שמועה רחוקה". מפני זה לא מסר את רגשותיו הסמוכים למעשה, רק כתב דברי-נהי כותהה על הראשונות. אף מצא די מנוחה לרקום את התמונות הנוראות והנפלאות ולהבליג על מכאוביו בשעת הצורך. ולא זו היא הסבה היחידה לדבר: הספר הכתוב יונית לא נועד לקוראים יהודים בעקרו, והסופר הקרח לשאת פנים לטעם הצבור הנכרי. ולפיכך נטל עליו לכסות על רגשותיו הפרטיים, רגשות הלב היהודי, עדי-כמה שנתן הדבר הנה בידו, ולקרב את הדברים ואת התמונות אל שכל קוראיו. מובן מאלי, כי במעמד כזה היה מקום לחנף ולהתבטלות כלפי העולם הזר; אך אם נבוא לדין את הסופר בדבר הזה, עלינו להגיע למקומו. מצבו הקשה בצלם של מחריבי-עמו גרם למגרעות שאנו מוצאים בספרו. בלי שום ספק היתה כוונתו רצויה – בגשתו למסור לזכרון-עולם את חזון אחרית יהודה וירושלים. אולם הספר הכתוב בלשון היונית הן מאלי עמד למשפט הקיסרים אספסינוס וטיטוס, והסופר לא מצא דרך אחרת לפניו, בלתי-אם להגדיל ולהצדיק את מפעלי שני מלאכי-החפלה האלה – כמצנה ועושה. באפן אחר לא יכול לכתוב את ספרו זה – הדבר גלוי ומובן לכל המעיין בספר בלי פניה, בלי רגש חמה וכעס. הנתרעם על הסופר,

כי מלאו לבו לכתוב את מגלת־החרבן בכלא רוחני שכזה, כאשר הוטל עליו לחנק את רגשותיו הנאמנים ולנהוג מדת משא־פנים בפרענות הנוראה של עמו וארצו הנקבול עליו, כי התנדב לקמד סנגוריה על אותם האנשים, ששמותיהם הרתיחו את הדם בלב כל איש יהודי – ולכתוב שטנה קשה על גבורי מלחמת־החרות ולקרא להם בשם שודדים שכחי אלהים? ואולי נאמר, כי הסנגוריה והשטנה היו כרוכות זו בזו – וצדקת אספסינוס וטיטוס נבנתה על רשעת הנלחמים בהם? אולם לא עלינו, השותים בצמא את דברי יוסף בן־מתתיהו בפרשת־החרבן שלו, להוכיח אותו על אשר ערב את לבו לכתבה. ואם נגזור משפטנו, כי עמד הסופר לעת כתבו את ספרו מן הצד לעולם הנשמה היהודית, וגדש בזאת את הסאה, הנה מכרחים אנו להודות כי הכיר את אחיו וידע אותם: מה היה גורל הספר שכתב בלשון אבותיו, ואולי גם נתן בו פנים אחרים להספרת המעשים והכחות הפועלים? ואם נחליט, כי השנאה ליוסף בן־מתתיהו ה"נמכר לעקר" ה"בוגד בעמו" הביאה לידי גניזת הספר – איה ספר יוסטוס איש־טבריה, שונא יוסיפוס ומתנגדו, על מלחמת היהודים? גם הספר הזה נגנו, – כנסת־ישראל גלתה את דעתה, שאין לה ענין לדברי היסטוריה. אין אנו יודעים, אם "נביא" היה יוסיפוס, כמו שספר לנו בספרו זה בתמימות טבעית או עשויה – אבל בנדאי צפה וראה כבר בדורו את עתידות ספרו. אמות־העולם לבדן יכלו לשמור עליו, ובדרפן ובסגנון הכרח לכתוב את הספר הזה.

והנה את הקנאים השפיל יוסיפוס עד־עפר בספרו "מלחמת היהודים" – האמנם רק למען האדיר את הרומאים עשה את זאת? – יוסף בן־מתתיהו היה מסור לעיר אבותיו ולמקדשו וגם לעמו ולתורתו, ובספריו "קדמוניות היהודים" ו"נגד אפיון" הראה את אותות דבקותו החזקה ביהדות ובקניניה וספר בחקי תורתו, נגד מלכים ושרים "בלי בושה" – רק בגאווה ובאמונה. אולם הוא ידע את העולם ולא יכול למצא בו את הצדק והמשפט וגם לא נסים ונפלאות. הוא ראה את ממשלת הרומאים במרום־עזה ולא יכול לחבר זאת עם רעיון שלטון־המוסר. הוא לא הצדיק את הדין על עמו, כמעשה ירמיהו הנביא ויחזקאל בשעתם, אשר מבטח היה להם כי המרתה ירושלים

לרשעה מכל העמים אשר סביבותיה, ועל־כן לא חשב גם את אספסינוס לעבד־אלהים, הממלא את משפטו בעם הנדח מעל פניו, כמו שהכריז ירמיהו על נבוכדנאצר לפניו. שאלת חבקוק הנביא עמדה, אולי, גם לפני יוסף בן־מתתיהו בעצם תקפה, אם גם – מסבה מובנה – לא בקש לה פתרונים בספריו הכתובים יונית. רק דבר אחד היה ברור בעיניו, כי אותו למד מן המציאות הממשית: על־פי גזרה עליונה נולדה האמה הרומאית במזל טוב. לא בצדק ולא במשפט – אולם בהכרחיות השולטת במציאות הדביר האלהים תחתיה את כל עמיה־העולם. כל המורד בממשלת הרומאים, הריהו בבחינת מנסה את האלהים. בקרב שכרון־החרות הסיחו הקנאים את דעתם מן המציאות הממשית. האמנם בידי אדם האמינו להתגבר על הענק, שפרש מצודתו על מחצית עולם־הישוב? לא רבים היו התמימים, אשר אפק ראיתם היה מצמצם עד כדי שלא להכיר את פחד־הברזל של ממשלת־העולם. רב לוחמיה־החרות קוֹלֵנוּס ולנפלאות. האמונה במלכות־המשית, שתרד על הארץ עם ענני השמים, חזקה את לבם להתנגח עם מלכות־הארץ. בקרב עם אדיר־אמונה כיהודים בדורות ההם היה למניעים האלה ערך מעשי גדול. ואולי גם יוסף בן־מתתיהו בעצמו שגה רגע בחלום המשיחי הזה, אולי גם הוא קוה, בעמדו בראש המורדים בארץ־הגליל, כי יחדש האלהים את נפלאותיו שעשה בימי ישעיהו ויהודה המכבי. אך המעשים באו וטפחו על פניו. אמונת הגלילים לא עמדה להם לעת עלות הלגיונות הרומאיים על הארץ – הם נפוצו לכל עבר ונמלטו אל עריה־המבצר. לשוא נסו הקנאים את האלהים – הוא לא עמד בנסיון ולא רצה לצאת בצבאותיהם. חלום יוסף בן־מתתיהו חלף מהרה – ובלי אמונה ותקוה הגן על יודפת בפני השונאים. בשנאה־עזה לרומאים המציקים ובגבורת־יאוש נלחמו הגליליים ושמרו ברוח נכונה על שבועתם, שלא לקבל עבדות בשר־ודם, ואולי קוו עד הרגע האחרון לישועת אלהים שתבוא כהרף־עין. והנה בא יום הפקדה – קן־הסלעים של הגליל נפל בידי הרומאים, והמנצחים פשטו כורס־מים ברחובותיו הצרים. הסופר המצביא עם מת־מספר מחבריו הסתתרו במערה אחת. זה היה רגע מכריע בחיי יוסף בן־מתתיהו, – הוא עשה את חשבון־הנפש שלו, וחלום החרות

והגאֵלָה נדף כְּלִילִי. הוא נוכח לראות, כי כֹּל הקרבנות הרבים היו לשוא, כי האֱלֹהִים עֹזב את מַחֲנֵה הַיְהוּדִים וְחֹזֵק את מערכות צריהם – ויחד עם־זאת הרגיש, כי הוא בבחינת עֶלְיָה שְׁנֵשֵׁר מִן הענף – כי אין לו עוד מקום בשורות לוחמי־הַחֲרוּת. הפחד מפני נקמת הרומאים עוד חבר אותו עם חבריו היושבים עמו במערה, והנה באו צירי הרומאים והבטיחו לו את נפשו לְשָׁלֵל, אם ימסור את־עצמו בידם. חבריו שמעו זאת ודרשו ממנו לְמוֹת כראש־צבאות־ישראל, וגם לעצמם בחרו מות – אחרי אשר לָקְחוּ מֵאִתָּם כֹּל מחמדי־נַפְשָׁם ומעוֹז־מִשְׁגָּבָם נֶפֶל בְּיַד הַשּׁוֹנֵא. ופה נתגלתה התהום העמקה בין האנשים הפשוטים והתמימים האֵלֶּה ובין יוסף בן־מתתיהו. הם הרגישו, כי חייהם אינם עוד חיים – וברוח נדיבה מֵלֹאוּ את שבועתם וְלֹא הכניעו את ערפם תחת עַלְ הַשּׁוֹנֵאִים. והוא הרגיש בקרבו „לְחֹת נְבוּאָה“, מקור־חיים שֶׁלֹא נִגְלָה לוֹ עַד־עַתָּה, – ובחר בחיים. רב חוקרי ספרי יוסיפוס עד זמננו נוטים לְדַעַת חבריו הגליליים וכמוהם הם שָׁמִים אוֹתוֹ לְרֶךְ־לֵבָב וְלִבּוֹגֵד בעמו, ומוציאים משפט נחרץ כי ברגע מֵיָחַד כוּה חָקִי המוסר החברתי או הַלְאָמִי גוֹזְרִים עַל האדם לְקַבֵּל את המות ברצון – ומכיון שֶׁלֹא עִשָׂה יוֹסֵף כְּדָבָר הַזֶּה, הֵנָּה כֹּסֶה בְקִלּוֹן עַל שְׁמוֹ. את כֹּל הטענות האֵלֶּה כִּבֵּר יָדַע יוֹסֵפּוֹס בעצמו, וְלֹא יָרָא מִפְּנֵי הַמִּשְׁפָּט – ובאחת הפרשיות היותר נפלאות שבספר „מלחמת היהודים“ צִיָּר את הנגוד הגדול שבינו ובין חבריו בכל עמקו, בשיחה שבינו ובין חבריו שֶׁם בְּפִי הגליליים את הטענות של חוקרי זמננו בכל תקפן וחזקתן וְלֹא הֵנִיחַ לָהֶם מְקוֹם לְהִתְגַּדֵּר בּוֹ כִּלְלִי. הוא גִּלָּה לָנוּ, כי באותו הרגע השתחרר מכבלי המוסר החברתי והלְאָמִי, כי הרגיש בקרבו תְּעוּדָה אִישִׁית רוממה. „דְּבַר־אֱלֹהִים“ הכריח אותו לְבַחֵר בחיים – הוא לא יכול לְמוֹת בטרם יִמְלֵא את חובו הקדוש ויִגְלֶה את הדבר ברבים. זה הוא מצַע הַפִּילוֹסוֹפִיָּה שְׁלוֹ עַל־דְּבַר הַחַיִּים, שֶׁהַשְּׁמִיעַ באזני חבריו במערה במעמד ובתנאים שֶׁלֹא יָכֻלוּ אֵלֶּה לְהַבִּין אוֹתָהּ כִּלְלִי. ואמנם יותר קרוב הדבר, כי כִּלְלִי בַפִּילוֹסוֹפִיָּה זו את הסנגוריה עַל־עַצְמוֹ – ואינה אֵלֶּא מַעִין וְדוּוִי־הַנְּשִׁמָּה. ועֲלֵינוּ לְזַכּוֹר, כי לֹא קִשְׁט הַסּוֹפֵר בַּפְּרָשָׁה זאת את־עַצְמוֹ. כסופר מְבַהֵק צָרִיךְ הִיָּה לְהַכִּיר, כי הַרְשָׁם שִׁיעֶשֶׂה הַצִּיּוֹר עַל הַקּוֹרָא הַפְּשׁוּט לֹא יִהְיֶה לְטוֹבָתוֹ. אוֹלָם הוּא לֹא פָּחַד מִפְּנֵי הַרְשָׁם הַזֶּה –

ומכאן ראייה, כי האמין בצדקתו אפילו באותו מעמד ובאותה שעה. והנה מעצמה מתעוררת השאלה: „הגם יוסף בנביאים, ומה הדבר אשר שם אלהים בפיו?” כאלו הוא מגלה פנים, שחש את תפקיד שליח־אלהים המבשר לאספסיוס המצר ל־ישראל את מלכותו בעתיד. אנו מרגישים בבטחה גמורה, כי דברי יוסיפוס אלה לא נכתבו אלא לתפארת הענין ולמען הקוראים. בלי ספק כמונו עתה הפיר גם הוא בזמנו, כי המשלחת הזאת אין בה כדי להצדיק את בחירתו בחיים. בודאי ידע, כי קרוב לבנין בית שני נחתמה הנבואה בישראל, ולא פעם ולא שנים גלה את דעתו הנכונה על־דבר „הנביאים” הרבים, שהתעו את העם בשעת־החרום ההיא. אולם יורשי הנביאים על־יפי השקפת היהדות היו אנשי כנסת־הגדולה והסופרים, והספרות לא היתה עדין מגבלת בתחום הסגנים לתורת החקים. כשרון־הסופרים זה הוא כשרון־הנבואה של יוסף בן־מתתיהו – ואם גם נבואה זו לא היתה לעתיד, כי־אם לעבר. ואכן המעשים באו והוכיחו על צדקת הכרתו של יוסף, כי היה לו מה לצוות לדורות הבאים. אמנם – אומרים החוקרים – אם גם לנו השאיר יוסיפוס ברכה מרבה על־ידי זה שנשאר בחיים, הנה המחיר ששלם בעד חייו היה גבוה מאד, – הוא שלם בכבודו. אולם הרגשת־הכבוד היא דבר התלוי בזמן ובמקום, ויוסף בן־מתתיהו לא הפיר בהלכות כבוד ודרך־ארץ מהמטבע של עמי אירופה בדורותינו אלה. ואם נערוך אותו אל יתר אנשי־השם שבזמן ההוא, לא נמצא בו דבר אשר הפליא אותו לרעה מהם. יוחנן בן־לוי מגושי־חלב ושמעון בן־גירוא בודאי היו בהוללים על כבוד האמה – ומכל־מקום לא מצאו די אונים בנפשם למות כראשי צבאות ישראל בהגיע עת הפקדה, אף כי שום כוכב לא האיר על דרכם, כשנפלו חיים בידי השונאים, וידע ידעו כי מרה תהיה אחריתם. הם בחרו בחיי־שעה עד שהוציאו הרומאים את דינם לגרדום או למאסר־עולם, כי יוסיפוס לא רצו גם הם „להפריד בין שני הדבקים – הגוף והנשמה” – והשאירו את הדבר הזה לסרדיוס הרומאי. ובמה חטא יוסף יותר משני אלה, האם בערמתו שהצילה את חייו, או במולו שהוציא אותו מן המהפכה ונתן לו לשבת במנוחה על ספריו, או בכשרון־הסופרים שליו כלל־הפחות נשאר לו חצי נחמה, כי בעוד זמן פנה ערף אל הלוחמים

הנואשים ולא משך את אש הרומאים אל ירושלים ואל בית-המקדש. ואולי עוד חלם חלום בעת שנפל אל הרומאים, כי יוכל לעצור את קץ הפרענות, ואם גם בדבר מעין זה הפריז במדת כחותיו. יודעים אנו מספרו, כי כמה פעמים קבל עליו לדבר שלום אל הלוחמים אשר בירושלים בשעת מצור העיר, – האם רק למלא את רצון שולחיו הרומאים לבד עשה את הדבר, או גם באות נפשו להציל את עיר אבותיו ועיר מולדתו ואת מקדש האמה מן החרבן העתיד, אשר צפה אותו בבטחה גמורה, מכיון שלא יכול לפקפק אף רגע כי יד הרומאים תהיה על-העליונה?

ואם נשים לב לדברים האמורים פה, הנה לא יפלא בעינינו המשפט הקשה אשר הוציא יוסיפוס על לוחמי-הקרות. הן גם הוא היה בחבורתם, אולם אחרי המשבר הגדול, שעבר עליו במערה אשר בידפת, הכיר כי חלום חלם בלכתו אחרי שואפי הקרות וכי המלחמה הביאה על העם קללה ולא ברכה. והקנאים אשר עמדו במרדם נחשבו בעיניו לזוטים שקלקלו, ומכיון שהם התעו גם את הצפור אחריהם ברצון ובאנס, ראה בהם אנשים מסכנים המשכילים להרע. ומפל-מקום לא מדד בספרו באיפה אחת לכל הקנאים וה"שודדים" – ורק על-פי תוצאות מעשיהם חרץ משפטו עליהם. הוא לא כסה על הרגשותו, כי גם הקנאים ולוחמי-הקרות הם אחיו בית-ישראל, וחשב, כי אסור ליהודים להלחם אתם, ואפילו בספר הכתוב יגנית גלה לקוראים את התמרמרותו כנגד יהודי בית-שאן, אשר התחברו עם היונים להגן על עיר-מושכם כנגד ה"שודדים" היהודים הצרים עליה, והצדיק בפרוש את הדין על שמעון בן-שאול, שקבל את ענשו מידי היונים על דם האחים ששפך. ובהגיעו לפרשת מצדה התחיל בגנות ה"שודדים" וסיים בשבחם, וצייר בקוים מאירים וברגש חזק את הגבורה הנפלאה של אלעזר בן-יאיר וחבריו. רק הקנאים ואנשי-המלחמה אשר בירושלים היו שנואים עליו מאד-מאד, וכלועג-לאיד דבר על סוף מנהיגיהם – ואמנם לא השנאה הפרטית ליוחנן מגוש-חלב קלקלה את שורת כתיבתו, כי-אם ההתרגזות הגדולה על התוצאות הממשיות של מעשיהם. והאם רשות בידינו לדין לכף-חובה את הסופר, שהיה מיחוסי כהנה ומיקירי ירושלים, ועיניו ראו

ברעה הנוראה מכל הרעות אשר מצאו את עיר-אבותיו האהובה ואת ההיכל הקדוש, בפרענות הקץ ובאבדן כל מחמדי הקדשה, כי מעצר כאבו שפך את כל חמתו על החיבים בעיניו, שִׁמְבֹטַח היה לו כי בשלהם באה הפרענות האַיִמה הזאת, וראה בעקר את הכעור שבמעשיהם ואפילו הצדיק עליהם את הדין? ואם לנו הצדקה לבוא עמו בטרוניה על אשר האמין, כי סוף המעשה הוכיח על תחלתו, על הפְּנֵה הרעה של ראשי הלוחמים, והשד ביוחנן בן-לוי בן ארץ-הגליל ובשמעון בן-גיאורא יליד עבר-הירדן, כי לא נפלאה אהבתם לירושלים כאהבת בניה אשר ממנה יצאו, ותאנת-שלטונם היתה קרובה להם מעיני עיר-הקדש ובית-המקדש, וגם דן על כל מעשיהם מתוך חשדנות זו? בכל הקוים הנוראים, שְׁצִיר בהם יוסיפוס את דמות שני אלה וסיעתם, אין אף אחד, שנוכל להטיל בו ספק אם נכתב על צד האמת הפסיכולוגית של הסופר.

האמת של יוסיפוס! בהקדמתו לספר מלחמת-היהודים הוא מְנַה את הסופרים המליצים, שלא הקפידו על האמת, ומבטיח לתת לנו ספר שפלו אמת לאמתו, ובסוף הספר הוא כותב בקרת-רוח, כי כל פְּנֵה לא היתה אלא לשם האמת ולא הסיח דעתו ממנה אפילו שעה קלה. ואף-על-פי-כן גזרו רב החוקרים את משפטם, כי לא לאמת כתב מה שכתב, כי מצד אחד לא היה דִּיקָן בכתיבתו, ומן הצד השני חָבַר את ספרו מתוך פְּנֵה זרה, להצדיק את הבגד אשר בָּגַד בְּאָחִיו ולהגדיל את הרומאים השליטים, שבקש לַמְצֵא חן בעיניהם, ולפיכך זָיַף את „האמת ההיסטורית“, לאמר: קרס את המעשים ובדא דברים שלא היו, או יחס דברים נעשים למי שלא עשה אותם.

אשר לְדִיקָנוֹת שבכתיבת יוסיפוס, הנה אם נגש אליה באַמְת-הַמְדָה של המחקר המְדִיק שבזמן הזה, בודאי נמצא בה הרבה דברים אשר לא-כן. גלוי, כי מסר פה ושם דברי-נפלאות שלא היו ולא נבראו. אבל לגבי זה הרי לא שָׁקַר ולא זָיַף, כי אין שום ספק, שהוא ורב בני הדור ההוא האמינו בנפלאות האלה אמונה שְׁלֵמָה ולא עלה על דעתם להרהר אחריהן ולנהוג בהן מדת בקרת. היקרא איש להרודוטוס בשם „בְּדִאי“ על כל הדברים הזרים שהכניס בספריו באמונה ובתמים? אם גם הדברים האלה אינם אמת ממשית – מפלִמְקוֹם הם בבחינת אמת נשמתית

של הסופר. מתר לנו לחשב, כי ילדות נמצאה ביוסיפוס עם כל השכלתו היגנית וידיעותיו את העולם. אבל אם רבים ועצומים מסופרי היגנים והרומאים בדורות ההם האמינו בחלומות ובקסמים ובכל מיני הבליים, עד שהגיעה שעתו של אפולוניוס איש-טיאנה – הנה איזו רשות לנו להזכיר את יוסף בן-מתתיהו על-פניהם, זה האיש אשר חי בתקופת זעזועים מדיניים ורוחניים נוראים, כשפל איש ישראל חפה לגס שיבוא מן השמיים? כמה דברים מוזרים נמצאו גם בספרי פליניוס בן-זמנו, אף כי חוקרי זמננו נוהרים מאד בכבודו? גם מספרים אחדים מגזומים הבאישו את ריח יוסיפוס בעיני החוקרים, עד שהחזק אצלם בדאי, המספרים הנפרזים של אוכלוסי ירושלים ושל הללי-הרעב אשר בקרבה. אם הביא יוסיפוס ראייה על יסוד מנין הטלאים, כי מספר בני ירושלים והעולים לרגל עלה פי-חמשה על מספר יוצאי מצרים, בעוד אשר באמת המקום אינו מחזיק אפילו קנים כמספר הזה – אם נשתמש במבטא התלמוד – הנה גם בדבר הזה היה יוסף קבוע בזמנו ובמספתו. המספרים הנפרזים בתורת-כהנים, בספר דברי-הימים ובתלמוד – כל פעם שהגיע הדבור לאוכלוסי ישראל – מלמדים אותנו, כי היו היהודים נעדרים חוש-המספר. זאת היא הכונה משתפה לכל בני-המזרח. יוסף קבל את הדבר מפי האומרים ולא בקר אחריו – אבל לא שקר „לשמו ולשמה“. מצד שני יודעים אנו, כי מלבד המספרים הנפרזים האלה נמצאו בספר „מלחמת היהודים“ הרבה יותר מספרים מדיקים, שהוציאם המחבר מתוך ספרים או על-פי הסתכלות מקורית. גם בשמות הקדמונים לא דקדק יוסף פה ושם, אבל מי יודע אם היתה זאת פליטת-הקולמוס שלו, או שפוש-דבריו על-ידי המעתיקים? בכל הדברים האלה אין שום יסוד מכרח להשערה, כי קלקל יוסף את שורת-האמת מדעת ובכונה.

ועכשו נראה, מה הוא זיוף „האמת ההיסטורית“ מתוך פגנה זרה. יוסף רצה למצא חן בעיני הרומאים השליטים, על יסוד זה „הכרח“ לסרס את המאורעות בידיעה שלמה. זאת היא בקרוב דעת חוקרים רבים. אלו, למשל, נכתב ספר „מלחמת היהודים“ על-ידי סופר רומאי או יגני, כיון לא היתה כשרותו של הספר בחזקת ספק. מכיון שכתב אותו יהודי ולא הרף ולא גדף את הרומאים, מכאן ראייה, כי הוא

ערום ונוכח – ואין להאמין גם לפרטים רבים של דבריו. יוצא מזה, כי יוסיפוס נרדף על-ידי החוקרים, מפני שהסיח את דעתו מההרגשה היהודית שלו, כלומר, השתדל לתאר את הדברים כמי שאינו נוגע בדבר באפן ישר. זה הוא באמת מעגל הגיוני: אלו כתב יוסף את ספרו בשנאה לרומאים, כִּי־אז היה חשוד בתור יהודי, שאהבתו לעמו קלקלה את שורת האמת; מכיון שכתב את ספרו בהערצה ובכבוד לרומאים, הנה הוכיח, כי בגד בעמו, ובתור בוגד החזק בְּדַאִיל והנה יוסף בעצמו לא כסה על דעתו, והסביר לנו פעמים אחדות, כי עם כל הרעה אשר עשו הרומאים ועם כל אכזריותם הם טובים בעיניו מן השודדים, אשר רק אותם שם למחריבי עמו. יש פה יותר מקורטוב של חֲנֻף, אך כלום זה הוא שקר גמור? כמה פעמים קראו טובי היהודים לרומאים להגן עליהם בפני אחיהם שונאיהם, האם לא מידם בקשו להוריד את מושליהם החשמונאים ובני משפחת הורדוס? ומי יודע, אולי להם קוו יוסיפוס ועוד רבים מן היהודים, כי לא יקחו מאת היהודים לארך־ימים את נקמתם בעד ה"שודדים", ואחרי אשר תשקוט הארץ – יתנו רשות לבנות את ירושלים ואת המקדש מחדש? לשם הרומאים "מכרח" היה יוסף לסרס את המאורעות – ככה כותבים חוקרים רבים באין עדים אחרים להזים את עדותו. חושדים בו, כי בכֻנְה הפך את טיטוס מחריב ירושלים לדורש שלום העיר והמקדש והביא ראיות כוזבות וספורי מעשים, שלא היו במציאות, כי חגר טיטוס את כל פחותיו, שלא להרוס את בית־המקדש. מביאים ראיה מסופר מאחר, סולפיצינוס סְנְרוֹס, כי טיטוס צוה להחריב את בית־המקדש, כאלו הסופר הזה, ולא יוסף בן־מתתיהו, היה במחנה טיטוס באותו מעמד. מי לִי־דינו יתקע, כי עם סְנְרוֹס הצדק ולא עם יוסיפוס? ספורי המלחמות בהר־הבית, המועצה של טיטוס וחרבן בית־המקדש נכתבו בספר "מלחמת היהודים" בהכרח מעשי ופסיכולוגי שאין למעלה ממנו. זה היה רגע מיוחד, שבו נצח ההמון את היחידים העומדים בראשו, שבו חרגו ממסגרותיהם היצר והכעס והנקם וצמאון הדם וההרס ולא הכירו חק וגבול. ההנהגה נשמטה מידי המנהיגים העומדים בראש – ואולי בושו לְדַבֵּר הזה אחר־כך, ועל־כן יפו בחשאי את כח המסבירים פנים לְדַבֵּר, כאלו מהם יצא משפט בית־

המקדש. אלו באמת גזר טיטוס בשעת-מעשה להחריב את בית-המקדש, כִּי־אז לא יכול יוסיפוס להודיע את הפך הדבר ממש בספר שהכריז בו על אמתותו היתרה והקריבו לטיטוס, וספק גדול, אם בקטרת הַחֲנֻף הזה היה כדי לכסות על הפדאות. ועדין מטל הדבר בספק, אם היה בחנף הזה כדי להפיס את רצון טיטוס, בשעה שקרא בספר תחת האמת, שהוא צוה להחריב את בית-המקדש, ומצנתו קמה – שֶׁקֶר מְפַלֵּג, כי הוא גמר להציל את המקדש, והצבא לא שמע לקולו ולא מלא את פקדתו. האם היה יוסף מעז פניו לפרסם את חסר-לכחו של טיטוס לשלוט בצבאו, לולא היה הדבר אמת? וכמו שאין לראות משא־פנים בפרשה זו, כך גם ביתר הפרשיות של ספרו, שהפליג שם בשבח הרומאים. הוא לא סרס את העובדות – את „האמת ההיסטורית” – רק נתן טעם לְדַבֵּר. עוד סמני שקרנות של יוסיפוס מגלים החוקרים בדבריו עצמם, שֶׁלְדַעַתָּם הם סותרים זה את זה. מקשים מספר „מלחמת היהודים” על ספר „חיי יוסף” ועל ספר „קדמוניות היהודים” ישר והפוך. רב הקושיות הן דחוקות, החוקרים מדקדקים בדברי יוסיפוס כחוט-השערה ושוקלים בפלס כל מלה ומלה שכתב. אף אחד המקטרגים על כתיבת יוסף לא השיב אל לבו, כי מעולם לא ספר שום עֵד־ראיה על־דבר מעשה אחד שתי פעמים בלשון אחת, ואלו נבוא להעתיק בדיוק סטנוגרפי מלה במלה שני ספורי אדם אחד על מאורע אחד, בלי־ספק נמצא שְׁנוּיִים ואפילו סתירות, עד כדי לבוא בקושיות ובפרכות ובתרוצים ובדקדוקי־עניות שונים, – אפילו אם נאמין באהבת-האמת של האיש ההוא בכל לבני ונפשנו.

מה היא „האמת ההיסטורית”, שהפך אותה יוסף לפרקים על פיה – כלום המקרים כמו־שהם, שאין קץ לפרטי־פרטיהם, או התמצית שמוציא מהם האדם הסוקר, המספר או הסופר? הפל מודים, כי מצוי המאורעות תלוי באישיותו של הסוקר והמספר את הדברים, ואישיותו של זה קבועה בזמן ובמקום ובתנאי חייו המיוחדים. כאמור, אין לגשת אל יוסיפוס בקנה־המדה, היפה למחקר זמננו. יודעים אנו בו, כי את התפיסה ההיסטורית קבל מן הסופרים היְנָגִים, וכמוהם זוג אותה עם השקפת־עולמו. דברים רבים בספרו בְּנֵדָאי אינם „אמת היסטורית” לפי

משג זמננו, כלומר, אינם בבואה נאמנה של המקרים אשר במציאות, אולם אין הוא יחידי בדרך כתיבתו זו. נקה למשל את הנאומים, ששם בפי הנפשות הפועלות בספר „מלחמת היהודים“: אין אלה הדברים שיצאו מפיהן ממש, אלא „כמו שהיו הדברים צריכים להיות“ – כפי שתאר אותם יוסיפוס בדמיונו. ובה לא שנה יוסיפוס מתוקידידס ומפוליביוס ומליניוס ומיתר סופרי ההיסטוריה המשפחים של ימי הקדם, אלא שאמתותם נעלה מעל כל-ספק בעיני החוקרים המפקקים בישר דברי יוסיפוס. והנה רב סופרי דברי-הימים בימיהקדם לא היו מלמדים יושבי בית-המדרש, שעמדו מרחוק למאורעות, – כִּי־אם אנשים מדיניים ובעלי-מעשה, שלקחו חלק במאורעות עצמם וטבעו חותם אהבתם וקנאתם על ספריהם וגם השקיעו בהם את השקפתם האישית בכללים ובפרטים – וככה עשה גם יוסיפוס. אמנם האהבה והשנאה דרכן לקלקל לפרקים את שורת-האמת; אבל מכיון ש„האמת ההיסטורית“ היא, כפי שהתברר, משג יחסי התלוי במקום ובזמן – הנה אלה המגנים את יוסיפוס, כי בכר את האמת שלו, האמת הפסיכולוגית, על האמת שבמעשים, האמת האפקטיבית, ולא יצא מגדרו בשעת כתיבתו ולא כבש את רגשותיו האישיים, אינם קובלים עליו בלבד, כִּי־אם על הרב הגדול של סופרי-ההיסטוריה בימי-הקדם, שבתור אנשים מדיניים היו מקשרים את מדרשם במעשה ולא דמו לפרופסורים הפורשים לקרן-זוית ומקימים את בנין ההיסטוריה בזעת-אפם וביגיעת-מוחם. והן גם כותבי-ההיסטוריה בזמננו, ואפילו המלמדים גרידא, הרחוקים מן החיים, אינם חפשים לגמרי מרגשותיהם האישיים ונוהגים להכניס משלהם אל ההיסטוריה, שהם כותבים, יותר מנותן-טעם בלבד. עוד אריסטוטלס למדנו, שסופר ההיסטוריה הוא אָמֵן ויוצר, ומי שאין לו שום יחס פנימי אל המאורעות, והוא מוסר לנו את הדברים בקרירות-רוח של חוקר-הטבע, המבטל את-עצמו בפני ההופעות אשר לנגד עיניו, אינו מעלה בידו אלא עצמות יבשות. והנה סגנון היצירה שונה בזמנים ובתנאים שונים, וכמרכן גם ההשקפות והאמונות והדעות, והרשות לנו לדין את יוסף רק כשנגיע לזמנו ולמקומו ולחוליתו הרוחנית. אפילו אם נאמר, כי בתאור כמה מאורעות גלה פנים לצד הטפל והזניח את העקר מתוך רגשותיו האישיים – הנה גם משג הטפל

והעקר אינו אלא יחסי, ולא הרי תקופה אחת כתקופה אחרת, ולא הרי סופר זה כהרי סופר פלוני. אם נמצא, כי גדש יוסף את הסאה, בהטותו את תמצית הדבר לצד הטפל, עלינו שוב להחליט, כי "ילדות" היתה בו, או לקה בעורון מחמת אהבה או מחמת שנאה. אולי במקומות אחדים יצדק המשפט הזה ביוסיפוס, אולם כל זה רחוק מאד משקרנות. — על-כ"פנים אין שום יסוד להתגולל עליו, כי זיף לפרקים את המאורעות, כלומר, שהיה בבחינת יודע האמת, המתפנן למרוד בה לשם איזו תכלית שהיא.

יש לחשב, כי אלו נשמרו עוד ספרי מחברים אחרים על מלחמת היהודים עם הרומאים, ספרי הסופרים היננים או יוסטוס אישטבריה, ואלו שמענו את טענות, הצד שכנגד" כפי שהיו בעין ולא כפי שהן נבנות עכשו במוח החוקרים החדשים, הרחוקים בזמן ובמעמד, כי-אז היה בידינו משפט הבררה וידענו או חשבנו לדעת מה לקרב ומה לרחק, ובנדאי היו החוקרים מתחלקים לכתות, אלה היו נותנים את הבכורה ליוסיפוס, ואלה היו דוחים אותו וסומכים על דברי יתר הסופרים, ואלה ואלה היו באים בראיות ובסברות ומטיחים השערות על-גבי השערות, ותאנת החדוש והנצוח היתה עושה את שלה, — ואף-על-פי כן ספק גדול הוא, אם גם בתנאים כאלה היינו מתקרבים יותר אל עצם-הענין — זו האמת ההיסטורית". עכשו, כשאף יוסיפוס לבד עינינו נשואות, הרי האמת ההיסטורית" פלה שלו היא, ורק משלו החוקרים דנים בשעה שהם מלמדים קטגוריה על כתיבתו. ובבואם לערער את הבנין שהקים יוסיפוס, אין להם פח לתת לנו בנין אחר תמורתו, מלבד מגדלים פורחים באויר, קורי הדמיון והמוח של זמננו. אין פלא, כי בזמן החדש התחילה בקרב החוקרים תנועת "שיבה אל יוסיפוס", והחלו לדין אותו לכף-זכות ולהאמין יותר לדבריו.

מה הוא בכלל ספר "מלחמת היהודים עם הרומאים" עם כל הדברים והאמת אשר בתוכו? אין זה ספר היסטורי סתם, כספרי "מלחמות היננים" של תוקידידס וקסנופון או "מסעי אלכסנדרוס מוקדון" של ארניוס וקורטיוס רופוס — ואין צריך לאמר כספרי ההיסטוריה הכללית של פולביוס וטיטוס ליוס ודיודורוס. זה הוא ספר מקדש לתולדות

מלחמה אחת, אולם מלחמה שאין דומה לה. המחבר ידע, כי אין הכתיבה שלו דומה לכתובת יתר סופרי דבריהימים מצד הענין, שהיא מטפלת בו. הוא לא בא כאן להכניס חוליה סתם אל שלשלת דברי ימי העולם, כי אם למסור לנו סיום היסטורי, להציג מצבה על חיים שנפסקו על-פי גזרת גלגל-ההיסטוריה. ואין זה סיום פרשה היסטורית רגילה, שאינה מעלה ואינה מורידה, כי אם חתימת הפרשה הנאדרה והקדושה ביותר – משא אחרית ירושלים, העיר רבתי בגוים ושרתי במדינות, טבור הארץ, קדש-הקדשים לאלפי אלפים יהודים הפזורים בכל קצות העולם, וחרבן בית-המקדש, ששמו היה גדול ונורא בגוים. אנו מאמינים לדברי יוסף, כי הרגיש בעמק לבו, שבימיו קרו מעשים גדולים ועצומים, המכריעים בכף-מאזנים את כל אשר עבר על עמים וערים ומדינות מימיקדם. ההסתכלות במציאות כמו-שהיא למדה את יוסף להכיר, שאין דומה חרבן-ירושלים בערפו ההיסטורי לחרבן סירקוסי או קרתחדשה – וכל-שפן שהרגיש את זאת מעצמו ומנשמתו. הן העיר החרבה היתה עירו, בית-המקדש השמם היה מקדש-אלהיו, על אמונתו וקדשי-קדשיו עלה הכורת! חזון פרענות עולמית היה החרבן בעיניו ומתוך הרגשה זו כתב את ספרו. על-כן לא יכול להבליג ברוחו ולמצא ספוקו בתאור יבש של הפרטים, כי אם הכניס אליהם את קול נשמתו. ולא רק בקינות ובהרהורים הנוגים, שסמך להרצאת המאורעות במקומות שונים בספרו, בולט חותם אישיותו במלא-קומתה, כי אם גם בכל הספר פלו אנו מרגישים את יד המחבר. והחותם האישי הזה אינו גותן לספר „מלחמת היהודים“ טעם של פגם, להפך – הוא מאציל עליו הוד אנושי מרבה, והוא שקרב את הספר אל נשמת הקוראים שבכל הדורות.

יוסף בן-מתתיהו ראוי היה לכתוב את הפרשה ההיסטורית הנאדרה הזאת. הכל מודים, כי היה סופר בעל כשרון אמנותי רב-הגונים, ולא רבים נמצאו כמותו בין סופרי דבריהימים בימיקדם. אמנם הלשון היונית, שהשתמש בה בכתבתו, אינה משבחת ביותר – אין זו הלשון האטית של תקופת-הזהב, ואף לא של מליצי אלכסנדריה המעלים. החוקרים מוצאים בשלנות והסר-דיוק במבטאים ובבנין המשפטים, ויש מי שמתרעם על יוסיפוס לדבר הזה, ושוכח, כי לא היה מחבר

„מלחמת היהודים“ ינני מלדה, ואף לא יהודי הלניסטי, ומן הצד השני לא רצה כלל להיות סופר יוגני ולתפוש מקום בתולדות הספרות היוגנית. הלשון היוגנית שמששה לו רק אמצעי מקרי לזכור אל הקהל הרגיל בלשון זו – ואף כי לצורך זה סגל לו את ידיעות הדקדוק היוגני ודרכי הכתיבה היוגנית, לא עלה על דעתו לקנא בסופרי-זמנו על לשונם הצחה, והסתפק רק במדת ההכרח. גם הסגנון שלו אינו נוצץ – יוסיפוס בעצמו גלה לנו, כי לא צורת הבטוי היא עקר, כִּי־אם התכן, ומפני זאת התרחק מלשון-המליצה המקשטת את עניות התכן בלהג רב, ואף-על-פי־כן כן הכניס לפרקים מליצות אל כתיבתו, כשהיה הענין ראוי לכך. אולם על-הרב השתמש במבטאים פשוטים גם בשעת התרוממות הרגש והמחשבה, ולא רבים הם מכשירי הדבור הנאה, מעין מבטאים ציוריים וחלופי־תמונות למיניהם ויתר קשוי־הצורה – מלבד משלים – בספר „מלחמת היהודים“. לא בזה היה כח יוסיפוס גדול, כִּי־אם בחזון האמנותי, עם הדרגתו ותנועתו הפנימית. ומה רב ועשיר היה החזון הזה: יסודו היתה הסתכלות רחבה, כשרון סוקר, המבין אל כל פרטי הדברים, שנעלמו מעיני רבים, וכוללם יחד. כל פרט בספר „מלחמת היהודים“ הוא נאה לעצמו ועם-זה הוא בא ללמד על הכלל. אולם עינו הבהירה של יוסיפוס לא ראתה את ההופעות החיצוניות בכל עשר גוניהן לבד, היא חדרה אל תוך-תוכן של ההופעות והכירה „מה לפנים ומה לאחור“. החזון הנפלא שלו תפש את המאורעות בהשתלשלותם ונבא לרוח החיה שבהם, הוא קלט את מעשי בני-האדם וקחן את כליותיהם ולבם. הוא הציץ אל הרקמה הנפלאה של המניעים הרבים, השוררים בחיי החברה ובחיי היחיד, והאיר את חוטי-השדרה שבה. הוא חשף את הקשרים המסבכים שבהיסטוריה ומצא גם את דרך התרתם המכרחת. בתור ציר-ההופעות ונשמת-ההופעות בבת-אחת יוסיפוס הוא סופר היסטורי יחיד במינו. בפשטות נשגבה, בשנים-שלשה קוים נחש לנו תמונות נפלאות בהקפן ובבליטתן ועוד שיר לנו להסתכל לתוך-תוכן של התמונות. בשרטוטים אחדים השכיל לסמן תהום של רגשות אנושיים, רגשות היחיד ורגשות הכלל. בכל הספרות ההיסטורית קשה למצא ציורים חזקים ומלאי־צבעים ומזעזעים את כל נימי הלב, כציור בקר-הערפל, שבו נלכדה

יודפת עם השומרים הישנים והמחצצים הרומאים הפורצים במבצר ועם יתר המראות הנוראים והקולות האימים, שבהם גלם חזון יוסיפוס את כל שמחת המנצחים ויאוש המנצחים. דומה לזה הוא ציור קרבן בית המקדש עם לשונות האש ונחלי הדם וכל הבלהות שנעשו באותה שעה, או ציור הרגע הנורא, שבו שלחו הרומאים אש בחומת יודפת, והנה פנתה האש אל עבר פניהם – ואחר־כך הפכה ושבה אל המבצר. ואיזו הדרגה ציורית־פסיכולוגית נמצאה בספור הקצר על המעשה הנורא של מריה מבית־אזוב!

מעולם המעשה והעלילות הגדולות בא יוסף בן־מחתייהו אל הספרות. בראשית המלחמה ברומאים היה אחד מראשי אנשי־המעשה, ומריבות קמו בינו ובין יתר אנשי־המעשה. הִזאת היתה הסבה, כי חוש־העלילה שלו – ההרגשה הדרמטית – היה חזק מאד? הן גם ענין הספר „מלחמת־היהודים” – ההתאבקות בין היהודים ובין הרומאים, עם כל המעלות והמורדות שבה – הוא חזיון־עלילה גדול עם סיום טרגי. אך לא בה בלבד, כִּי־אם גם בכל מהלך ההיסטוריה, בחיי היחיד ובחיי הכלל, הרגיש יוסף את מניע־העלילה, הפעלה וההתנגדות, התאבקות הפחות. מי יודע – אֵלו נמן בידו להקדים את מדת האמנות היצירתית למדת תאור המציאות הממשית, כִּי־אז אולי יצר את הטרגדיה הנוראה מפל הטרגדיות שנכתבו מימות־עולם. אבל בספרו הרי נטל עליו למסור את המעשים שהיו וכפי שהיו בסדר המקדם והמאחר שלהם! – ומפל־מקום בא הכשרון העלילתי על חשבוננו. בכל הופעה ובכל מאורע הבין יוסיפוס לנלות את המניע הדרמטי, את העלילה, את הפעלה והפעלה שכנגד. הספר, שהוא כלו בבחינת חזיון־עלילה, הוא מלא פרשיות דרמטיות מיוחדות. עלילה בתוך עלילה הוא ציור מלחמות־האחים בירושלים, עם כל ההגיון המיוחד שבהן והדרגתן המְכרחת, ובתוך העלילה המיוחדת הזאת נמצאו פרשיות שהן חזיונות־עלילה בפני עצמן – וכמה השקיע בהן המחבר מִפח הסתכלותו החיצונית והפנימית! הגה לפנינו החזיון של האדומים העומדים לפני שערי ירושלים הסגורים, ביום סערה וקולות וברקים, תחת מטר סוחף. הם רועדים מקד ומכעס. והנה אחד הכהנים הגדולים קורא אליהם מעל החומה ושואל אותם מי הם ומצין

ולשם־מה באו ומוכיח אותם על המעשה הנמהר. הוא משחר את אזנם למוסר, על אשר התערבו בעניני ירושלים, ודורש מהם להִזָּר משונאי ירושלים וממהרסיה ולשוב אל בתיהם לשלום – מפלי להפר ברית־אחים, וגם מציע לפניהם, לכשירצו, להכנס אל העיר בלי נֶשֶׁק ולשפוט בין עם ירושלים ובין הקנאים המציקים להם. הישיבו האדומים את הדבר אל לבם, היראו בסערה ובקולות ובברקים את חרון אלהים על מעשיהם, או הכעס והרגז יִנְצחו, והם יבושו לשוב אל בתיהם בלי מעשה? והנה אחד מראשי האדומים משיב את הכהן הגדול דבר בכעס ובחמה – ומי יודע, כמה יש בתשובה הזאת ממצב־הנפש שלו באותה שעה – וגורר אחריו את ההמון. העלילה הזאת נמשכה רק שעה קלה, אך מהגדול הנגוד בין הכחות הפועלים! מצד אחד – האדומים הרטבים ממטר והרועדים מקרה, שרבים מהם בנדאי שכחו באותו רגע את כל עניני הפלל ודרשו רק כסות ומחסה ממטר ומקר – והם הוגים וחושבים ומדברים ככל מה שגור עליהם האנס באותה שעה. מן הצד השני – הכהן־הגדול הִתְרַד לגורל־ירושלים, שמסבה מובנה שכח את המעמד הקשה הארעי של האדומים באותה שעה, והוא מדבר אליהם, ככהן גדול, בכבד־ראש על דברים חשובים ומכריעים בחיי האֲמָה. כלום יש במעמד זה מקום לפֶשֶׁרָה – לאותה הפשרה, שאולי היתה עלולה לשנות את המחזור של גלגל־ההיסטוריה? המחבר הרגיש, כי תוצאות המקרה שבפגישה הפסיכולוגית הזאת היו גדולות ועצומות לאִין־חקר, והקורא בולע את הפרשה הזאת בקצֶר־רוח וחש באותה שעה, כי אל הכחות הפועלים בחזיון אחרית ירושלים נדחף כֹּחַ מן הצד, שלא עלה בחשבון כלל בתור מניע. בבחינת הנצח של דברי ימי עם־עולם מה ענין לצרת האדומים ברגע ההוא? – ואף־על־פִּי־כן נדמה לנו, כאלו המקרה הזה חותך. הקורא מצפה לתוצאות הפגישה הזאת, ולעיניו נחתם גור־דינה של ירושלים. ציורים מלאי עלילה והכרח פנימי כאלה נושאים בקרבם המון שאֲלוֹת, שנתעוררו במקצוע ההיסטוריה רק בדורות האחרונים, במאה התשע־עשרה אחרי המאורעות ההם, והחוקרים עדין עומדים ונבוכים לפני החידות הרבות האלה. – הנה, למשל, חזיון־העלילה, שכבר הִזְכַּר למעלה: הפגישה שבין המחבר ובין חבריו במערה אשר ביודפת, ההתעצמות במדרש ובמעשה

של שאלות החיים והמות. אנו מרגישים, כי שני הצדדים צריכים לנצח ואינם יכולים לנצח כאחד, וסוף־סוף הם מנצחים כל אחד ברשותו – בעזרת המקרה, שראה בו המחבר השגחה פרטית של האלהים – האם זה *Deus ex machina* של הטרגדיה היננית? נזכור את הרגע, שבו קראו טובי ירושלים הנצלים מן הפרענות לשמעון בן־גורא להגן עליהם מיוחנן בן־לוי – הם כרתו ברית את שטן לפדותם מיד שאול, – והסיום הדרמטי של המעשה הזה, קרב שמעון בן־גורא, שירדה עליהם; את המעמד הדרמטי של שמעון בן־שאול מבית־שאן בחורשה, אשר הדפו שמה היננים את היהודים, ועוד ציורים מלאי עלילה חזקה כמו זה. ואולי גלת־הפחית של כתיבת יוסיפוס היא התמונה הדרמטית הנשגבה של מעמד מגני מצדה בראותם את האש בחומת־מָעוֹם, והסיום הנערץ שלה – המשא המלא רוח־הקדש של אלעזר בן־יאיר על המות הרצוי והראוי לגבורי מלחמת־הדרור, אשר לא חללו את שבועתם ועמדו על משמרתם עד־תם – והסמיכה הנאדרה של המעשה למדרש.

גם הנאומים והדברים והטענות, שָׁשָׁם יוסיפוס בפי הנפשות הפועלות, עם כל ערכם הפסיכולוגי כשהם לעצמם במעמדם – הם חלק בלתי־נפרד של חזיון העלילה. עוד למעלה דבר על הנאומים הנפרצים בספרות ההיסטורית המשבחה של ימיה־הקדם, כי אין לראות בהם הד המציאות פשוטו כמשמעו. המאמר היוצא מפי האדם נשכח, הרשם שלו נשאר, הרעיון, הענין שבו, נכנס אל רשות ההיסטוריה. פה היתה בקעה רחבה לכשרון־הסופרים להתגדר בה. סופרי ההיסטוריה גלמו את הרעיון, הענין, בדבור חדש וחי כלח־היצירה הטוב עליהם – ויחד עם־זה ידעו, כי הנאום, המאמר, ששמו בפי הנפשות הפועלות בהיסטוריה, הריהו אמת רק בתכנו האידיאלי ולא בצורתו, ועל־כן לא קבעו מסמרים בצורה. והנה די להשוות פרשת נאום אחד בספר „מלחמת היהודים“ לכפל הפרשה הזאת בספר „קדמוניות היהודים“ – למשל נאומים שונים של הורדוס והרצאת טענות שלוחי ירושלים לפני כסא הקיסר אוגוסטוס אחרי מות הורדוס – ומיד נראה ונוכח, כי לא נהג יוסיפוס קדשה בהרצאת הנאום, את התכן מסר לנו בתמציתו, ואת הבטוי חדש כפעם בפעם. ומה היא הפונה של יצירת הסופר מסיבב לענין המדובר? הוא השתדל לאסוף את

כל הטעמים השכליים והנשמתיים הראויים להזוק רשם הדבר במעמד שבו יצא מפי המדבר, כדי לגבש את כל פבד הוכחתו. אולם בכתיבת יוסיפוס אנו רואים זו ועוד אחת: עינו לא היתה נשואה רק אל המסבה, שבה נזרק הדבר, כִּי־אם גם כלפי קוראי הספר, או כלפי סוקרי החזיון, שנתן לנו עם הספר. יש אשר הוא מוסר לנו את הטענות של שני הצדדים ומעמיד כל צד וצד על תמצית הטענות כמו שהיו צריכות להיות – אלו יצאו באותו מעמד, מפיו, מפי מחבר־הספר המרגיש את העלילה הגדולה והנגוד בכל תקף החזון. אף כי במקומות שונים בספרו אין הוא מכסה מאתנו מה היא דעתו ומה היא הרגשתו, הנה דוקא בהרצאת הנאומים והטענות אינו עומד בתוך בין יצירתו, שגלם מתוך המציאות, ובין הסוקר בה, ואינו נותן טעם לפגם לצד אחד וטעם לשבח לצד השני, – להפך, כאלו הוא מלמד את בעלי־הדין להרצות את טענותיהם. הנאומים האלה ממלאים אפוא את תפקיד השיחות הופכיות והשיחות של היחיד שבחזון העלילה, הם מאירים לנו את נשמת העלילה, את הרוח החיה שבמאורעות ובמעשים; הם באים להראות לנו את הנגודים בכל עמקם והקפם, את החזק של הפחות הפועלים בכל איכותו, ככל תקף החזון המשיג אותם. לשם מי שם יוסיפוס את הנתוח הגדול של ממשלת הרומאים לחלקיה בפי אגריפס המלך המדבר אל העם: לשם קהל השומעים את דבריו, שלא היה צורך לפנות אליהם בהרצאה גיאוגרפית תמורת מספרים המאירים עינים – או לשם קהל־הקוראים, שיעמוד רגע על ההבדל הנורא שבין שני הפחות המתנגשים, עם יהודה הננס והענק הרומאי? – המופתים ההיסטוריים הלא־מייים, ששם המחבר בנאומיו ובנאומי אחרים, ושגדש בהם במקצת את הסאה, כלום לשם השומעים באותו מעמד לבד היו מכננים (ומה־נקל) היה לאלה לסתור את טענותיו ולהראותו, כי גלה פנים במדרש דברי ימי ישראל שלא כהלכה! – או גם לקוראי הספר, כדי להבליט לעיניהם את הנגוד הגדול שבין אמונת־הפלאות של העם, המיסדה על הערך הנשמתי של „שיחות מני קדם” עם חלומות מלכות־השמים והגאולה הבאה בנסיים – ובין הממשיות של ההנה, המציאות הקשה עם כל נוראותיה?

כשרון־הציור החוש העלילתי של יוסף בן־מתתיהו תפרו יחד

בכתיבתו – ולפיכך ספר „מלחמת היהודים“ בכללו ובפרטיו מלא חיים ותנועה. יוסיפוס הבין את סוד-היצירה של מסירת החזון לקוראי ספרו – והקוראים עוברים ברגש על התכן הרב והעשיר של הספר ולוקחים חלק בכל המעשים הנוראים והתמורות המפתיעות, כסוקרי מחזה-עלילה מרעיש בבית-חזיון. זהו לח האמן, שעבר הרבה את תחום דברי-הימים בכתיבתו! קינה היא „מלחמת היהודים“ ותהי לקינה. מתוך היאוש הנורא של החרבן והאבדן אין המחבר רוצה לקבל תנחומים. אף זיק-אור אחד אינו נראה באפק השחור של הספר. כל התפארת עברה ובטלה מן העולם עם אחרית ירושלים והמקדש וקץ החיים המדיניים של עם יהודה. האמנם עזב האלהים את בית יהודה, כמו שהוציא המחבר משפתו בתפלתו אשר קרא בלחש בהיותו במערה בידפת? או הנמצא לו מקור של נחמה בהכרה, כי לכלל ההוד וההדר והקדשה של האדם אין משפט הקיום מלח הגזרה השולטת בעולם – או הנה אומר: ההשגחה – כמו שכתב יוסיפוס אחרי ספרו על חרבן בית-המקדש, או אין זו אלא נוסחה אחרת של אמונת ישראל: „ואתה צדיק על כל הבא עלינו? האם באמת סתם המחבר את הגולל על עמו? איזו תקוה האירה לו את דרך חייו, כשנשאר יהודי גם בהתרחקו מעמו ומארצו, אחרי הפרענות המכריעה, ומה היה קצו כי האריך נפשו בתור בן-ישראל? ההאמין בביאת גואל-צדק, בבנין הבית השלישי – כמו שהאמין בתחית המתים? על השאלות האלה לא נתן יוסיפוס תשובה במגלת-הפרענות שלו, וכסה בצעיף שחור על מסתרי-נשמתו. את האמונה בביאת-המשיח לא יכול להכניס אל ספרו זה, שבטל בו את אמונת קץ-הפלאות הקרוב של הקנאים ולוחמי-התרות. זה היה מדור צנוע בנשמתו, שלא רצה להראות לקוראים שלא יצאו מישראל. אין אנו יודעים, מה כתב על זאת במהדורה הראשונה של ספר „מלחמת היהודים“, שחבר אותה בלשון עמו. אולם גם בספר „קדמוניות היהודים“ ובספר „נגד אפיון“ – שגלה בהם המחבר את אמונתו החזקה בנצח ישראל ובנצח תורתו ואמונתו והחזיק בהם ברעיון-הבחירה על אף הפרענות של המציאות – לא דבר על-דבר אמונת-העתיד של היהודים, מלבד רעיון תחית-המתים. ואף-על-פי-כן מי יטיל ספק בדבר, כי עמד יוסף ביהדותו בכל-הקפה ולבבו האמין בחשאי בגאולה שלמה?

* * *

מצד התכן ספרו של יוסיפוס פְּלוֹיוֹס על מלחמת היהודים הוא בן שני חלקים, ואין חלקים אלה שקולים בספר. החלק הראשון הוא כעין שלישי של כל הספר ומשמש מעין מבוא היסטורי לחלק השני, שהוא העקר ועצם ענין הספר, ומתוך-כך חשוב הרבה יותר בעיני המחבר. תכן החלק הראשון הוא סקירה על דברי ימי היהודים למן גזרת אנטיוכוס אפיפניס עד מעשי הרצח והשד שעשה הנציב הרומאי גְּסִיוֹס פְּלוֹרוֹס ליהודי ירושלים – המעשים שהיו בעיני המחבר סבת המרד, שממנו השתלשלה מלחמת־היהודים האחרונה עם הרומאים. החלק הזה מעביר אפוא לפנינו תקופה היסטורית ארְפֵה, משנת ג אלפים תקצ"א לחשבון ישראל (170 קדם מנין אמות־העולם) או תקצ"ג (168) – באמת חבר יוסיפוס את המעשים שהיו בשתי שנים אלה וכרכם יחד – עד שנת ג תתכ"ו (היא 66 למנין א"ה). סוף החלק הראשון הזה, המבוא ההיסטורי לפרשת מלחמת־היהודים – כפי שהבין אותו המחבר בעצמו – מתברר מתוך ספר־הספרים שלו, הוא „קדמוניות היהודים“, שבו דן מחדש על דברי ימי היהודים בתקופה הנזכרת, והפעם לא היתה לו היסטוריה זו בבחינת טפל לפרשה אחרת, כִּי־אם ענין כשהיא לעצמה, ומתוך זה הרחיב בה את הדבור בפְּרָטוֹת יתרה; כי את הספר הגדול הזה חתם יוסיפוס עם נציבות גסיוס פְּלוֹרוֹס, והוסיף, כי יתר דברי ימי היהודים הם כתובים על ספרו הראשון שכתב בענין מלחמת־היהודים. מכאן אנו למדים, כי המבוא, הוא החלק הראשון של „מלחמת היהודים“ – שמחמת מקומו בספר זה בא בו המחבר בקצרה, ולאחר זמן הרגיש שלא יצא ידי חובתו כלפי ההיסטוריה במלואה ותקן את המעָוֹת ב„קדמוניות“ – מגיע עד אמצע הספר השני וחותם בפרק ארבעה־עשר בסוף פרשה ב.

והנה מתעוררת השאלה: מה ראה המחבר להקדים מבוא רחב כזה, שבתור פתיחה למה שיבוא אחריו הוא גדול מן המדה ובתור ענין היסטורי לעצמו אינו מפרט כל־צרכו, לעקר דברי הספר, פרשת המלחמה האחרונה של היהודים ברומאים, זו שעם כל המאורעות אשר סמך אליה יוסיפוס מלפניה ומאחריה לא הקיפה אלא פרק זמן של שבע שנים? התשובה העקרית והרגילה על השאלה הזאת היא, שבקש יוסיפוס לרדת

לעמק סבת המלחמה וחקר אחרי שרשיה ומצא כי נעוצים הם בכל ההתפתחות ההיסטורית המיוחדת של היהודים, שהתחילה עם התקוממות החשמונאים, כשנעור חוש החרות המדינית בקרב היהודים אחרי שנרדם במשך ארבע מאות שנה ויותר של שעבוד מלכיות. כל דברי ימי היהודים בדורות הבאים עד המלחמה האחרונה, ועד בכלל, נחשבו בעיני יוסיפוס לגלוי החוש הזה בהשתלשלות היסטורית ארפה. יוצא מזה, כי השכיל המחבר למצא לו מניע פנימי בקרב דבריימייהודים בסוף ימי הבית השני, והמניע הזה נפר מתחת להרצאה המיכנית של דברי ימי העבר על־פי סדר המקדם והמאחר. ועוד סבות העירו את המחבר להתחלה רחוקה אשר כזו: האחת, שהזכיר אותה בפתיחתו – שהוא רוצה להחל בדבריו במקום אשר נחתמו דברי החזונים – לאמר, לתת המשך ישר וקצר של הרצאה ההיסטורית אשר בכתבי־הקדש. אמנם בין נחמיה ובין אנטיוכוס אפיפניס חוצץ רנח היסטורי של מאתים וחמשים שנה בערך. אך הנה הרוח הזה לא היה אלא חלל היסטורי ריק, כמעט ישימון, שהכניס בו המחבר בספר הקדמוניות רק ציונים מעטים מאד, ואולי לא ידע עוד בכתבו את ספר „מלחמת־היהודים“ את הציונים האלה וסתם את החלל במחזות דניאל. עוד טעם מצא המחבר להתחלה היסטורית זו, כי זמן אנטיוכוס היה בקרוב גם זמן המגע ההיסטורי הראשון שבין היהודים ובין הרומאים – הברית שכרת יהודה המכבי עם זקני רומא היתה פתיחה נאה לפרשה היסטורית, שראה בה המחבר תלול הברית הזאת. ואולם גם בבחינת ערפה ההיסטורי ההתחלה הזאת נאה לפרשת דברי ימי הרבן. הרי גם מעשה אנטיוכוס היה חרבן ירושלים ובטול־התמיד, אלא שהתנערו העיר והמקדש במהרה משוממותם. המחבר בא כאן לספר לנו דברי ימי עמו במשך תקופה היסטורית מסוימת, שבין שני חרבנות. החלק הראשון הזה נכתב בחפזון ובלא דיוק; מצד אחד חסר המחבר הרבה ספרים, הראוים לו לכתובתו. ספרי־הקדש וגם ספרי המכבים לא נמצאו תחת ידו, את הדברים שהביא מהם פתב, כנראה, על יסוד זכרונו – ומפני זה נמצאו סתירות בדבריו לדברי הכתובים האלה. רק בספר אחד אנו יודעים ברור, שנמצא בידי יוסיפוס ושמש יסוד לחלק הזה – הוא ספר ניקולאוס איש־דמשק בכרכיו האחרונים, המספרים

על אחרית החשמונאים ומלכות הורדוס. מפני זה האריך במקום שמצא דברי ניקולאוס לפניו, וכשדלל המעין הזה – התחיל להסתפק בספורים בודדים וקלושים. את דבריימי-עמו מזמן ארכילאוס והלאה כתב בקצרה, כנראה, על יסוד ספורי זקנים שהכירו את המאורעות; במות אגריפס הראשון היה המחבר נער בן-שש, ואת מעשי הנציבים פליכס והבאים אחריו ראה בעיניו כשכבר הגיע לבינה. ואף-על-פי-כן לא האריך גם בספורי המאורעות, שהיה בבחינת עדר-איה להם עד שהגיע לעונת פלורוס. אין זאת, כ-אם לא רצה להאריך בדברים שקדמו למלחמה, שלא להרחיב עוד את המבוא על חשבון החלק השני של הספר. ואנו עומדים ושואלים: מה ראה לפרט כל-כך את הדברים על הורדוס ועל כל הנכלים והמעשים המגנים שבחצרו, הרי לענין מלחמת-היהודים אין למעשי ארכילאוס מלך קפודקיה ואיריקלס הַקְדְמוני ולכל המריבות שבין נשי בית-הורדוס ערך כלל? אבל יוסיפוס אהב לספר על דברים כמו-אלה, שבהם נמצא תכן-עלילה רב, ודברי ימי התקופה נבלעו אצלו במאורעות הקטנים, שקרו בחצר המלוכה. זאת היתה טעות יסודית של המחבר, שחשב, כי אפשר להחליף את דברי הימים בדברי ימי המושלים. אולם הטעות הזאת מובנה מתוך הלך-הנפש של התקופה היא, תקופת השלטון העריץ והאבסולוטי והזדון של מושלי הרומאים ועבדיהם מושלי המדינות הקטנות, כשפל מושל שם את-עצמו כאלהים, ונמצאו חנפים במספר הגון, שקבלו עליהם להחזיק באלהות, ועל-ידי-זה התיצבה אישיותו מפלי-משים במרכז ההיסטוריה.

המחבר בעצמו הכיר את המגרעות שנמצאו בחלק הזה, ולפיכך כפל אותו בספר „קדמוניות היהודים“, ושם תקן את השגיאות שנפלו בפרשה ההיסטורית הזאת, שנכתבה בעקרה כלאחר-יד. על-כן החלק הזה של „מלחמת היהודים“ נופל הרבה, בתור מקור היסטורי, מהקדמוניות, כי שם כתב המחבר את הדברים לשם, והשתמש בספרים רבים שלא היו תחת ידו לעת כתיבתו הראשונה. ואף-על-פי-כן נמצאו חוקרים בזמן החדש, הנותנים את משפט-הבכורה לספרו „מלחמת היהודים“ ובאים בהשערות רחוקות ומקימים עליהן שיטה שלמה.

החלק השני והעיקרי של הספר הוא פרשת דברי ימי המלחמה עצמה,

מראשית צמיחת המרד עד כבוש מבצרי־היהודים האחרונים, ולבסוף הוסיף המחבר עוד מעשים שהתחוללו באפריקה הצפונית בתור תוצאות המלחמה לאחר־זמן. בתוך הרצאת מאורעות המלחמה ערבב המחבר פרשיות על־דבר מאורעות חשובים, שקרו אז בעולם בכלל, כמו פרשיות אחדות על מלחמות־האחים ברומי, על נצחון אספסינוס, ופרשיות אחרות על־דבר מרידות הגליים והגרמנים, וכמו־כן על עליית האַלְנִים מהערבה שבין הים השחור והים הכספי ומלחמתם עם עמי ארמיניה והארצות הסמוכות, וגם על המעשים שהיו בין הנציב הרומאי בסוריה ובין אנטיוכוס מלך קומחי; כל הפרקים האלה הם פרפראות לפרשה העיקרית, ואולי באו במחשבה להפיג קצת את צער הקוראים את מגלת הפרעות. בתוך ההרצאה על המלחמה נמצאו גם פרקים על־דבר הליכות צבא הרומאים – הליכות חשובות מאד לידיעת הארכיאולוגיה הקלאסית – וגם פרשיות מיחדות לתאורים גיאוגרפיים וטופוגרפיים; והחפירות בדורות האחרונים הוכיחו את צדקת דבריו של יוסיפוס בהרבה פרטים, שהחוקרים הקודמים הטילו בהם ספק.

השם המפרט של הספר, הרשום בכתב־היד המתקן ביותר, הוא: תולדת מלחמת היהודים (בדיוק: המלחמה היהודית) עם הרומאים, ביננית: *Ἱστορία Ἰουδαϊκοῦ πολέμου πρὸς Ῥωμαίους*. המחבר בעצמו ציין את החבור הזה (בספרו „קדמוניות היהודים“, ספר כ, סוף פרק י"א): הספרים שכתבתי על מלחמת היהודים (על המלחמה היהודית) *Ἡερὶ τοῦ Ἰουδαϊκοῦ πολέμου*, אולם השתמש גם בכנויים מקצרים אחרים, ויש אשר קרא לספרו זה: „דברי (או: עניני) היהודים“, ביננית: *Ἰουδαϊκά* (קדמוניות ספר י"ג, פרק ג, ג; פרק י, ו), או ספור מעשי היהודים *Ἰουδαϊκῆ πραγματεία* (קדמוניות, י"ג, ה, ט). השם השגור בפי החוקרים וקוראי הספר בכל הדורות הוא מלחמת היהודים, ברומית *Bellum Judaicum*. יוסיפוס חלק את החבור הזה לשבעה ספרים, ובהזכירו את דברי „מלחמת היהודים“ בחבוריו המאחרים ציין לפרקים גם את מספר הספר. אולם חלקת הספרים השונים לפרקים, והפרקים לפרשיות, כנראה, לא מידי המחבר יצאה, כִּי־אם מידי בעלי־אספות מאחרים, שעסקו בספר בדורות המאחרים, ונעשתה כדי להקל את קריאת הספר ואת ידיעתו על הרבים. בקצת כתבי־יד ובהוצאות נדפסות נמצא בראש כל ספר מן

החבור הזו (וכמוֹכֵן גם מִקְדֻמוֹנוֹת היהודים) תִּכְנֵן קֶצֶר שֶׁל הַדְּבָרִים המְסֻפָּרִים בּוֹ (מה שנקרא ברומית בשם הַיּוֹנִי Epitome או Perioche) והוא נחלק לִסְעִיפִים עִם סְמָן מִסְפָּר סְדוּרִי בְּרֹאשׁ כֹּל סְעִיף. מִסְפָּר הַסְעִיפִים שֶׁל הַתִּכְנֵן הוּא גְדוֹל מִמִּסְפָּר פְּרָקֵי הַסֵּפֶר, וְאוֹלָי יֵשׁ לְהוֹצִיא מִזֶּה, כִּי מִחֲבֵר הַתִּכְנֵן לֹא מִצָּא לִפְנֵינוּ אֶת הַחֲלֻקָּה הַנְּהוּגָה שֶׁל הַסֵּפֶר לְפָרְקִים וּלְפִרְשׁוֹת וְעָשָׂה לָּו חֲלֻקָּה אַחֶרֶת לְפָרְקִים קְצָרִים יוֹתֵר, אֲלֵא שֶׁלֹּא נִתְקַבְּלָה חֲלֻקָּתוֹ. בְּהוֹצָאָה הַיְשָׁנָה שֶׁל סֵפֶר „מִלְחַמַּת־הַיְהוּדִים“ בִּמְקוּרֹו הַיּוֹנִי – בַּמְהֻדָּרָה הַמִּתְקַנָּה שֶׁלָּהּ, מִהֻדְרַת הַיְרֻקְמָפּ (וְעַל־פִּיהָ גַם הוּצְאָה אֶפְרָטָהִיר), וְגַם בְּהוֹצָאָה שֶׁל דִּינְדוּרֶף (פְּרִיז, 1865) נִמְצְאָה הַחֲלֻקָּה הַמְקַבְּלָה לְפָרְקִים וּלְפִרְשׁוֹת, וַיַּחַד עִמָּה הַתִּכְנֵן הַנּוֹכַח בְּרֹאשׁ כֹּל סֵפֶר וּסְפָר. לְעֻמַּת זֹאת הַשְּׂמִיטָה נִיֵּזָה בְּהוֹצָאָתוֹ הַמְדַעִית שֶׁל סֵפֶר מִלְחַמַּת־הַיְהוּדִים אֶת הַתִּכְנֵן הַקְּצֵר, הַנִּמְצָא בְּרֹאשׁ כֹּל סֵפֶר, מֵהַשְּׂאֵלָה עֲשֵׂה בְּהוֹצָאָה הַקְּדוּמוֹנוֹת, שֶׁשֵּׁם הַשְּׂאִיר אֶת הַתִּכְנֵן הַזֶּה. מִלְבַּד הַתִּכְנֵן הַקְּצֵר הַכּוֹלֵל בְּרֹאשׁ כֹּל סֵפֶר נִמְצְאוּ בְּהוֹצָאָה הַיְרֻקְמָפּ רִשְׁמוֹת קְצָרוֹת בְּרֹאשׁ כֹּל פֶּרֶק וּפְרָק עַל־דְּבַר הָעֵנִין הַמְסֻפָּר בּוֹ. גַּם הַתִּכְנֵן הַקְּצֵר שֶׁל כֹּל סֵפֶר, גַּם הַרְשִׁימוֹת שֶׁעַל כֹּל פֶּרֶק נַעֲשׂוּ עַל־יְדֵי בְעַל־אֲסָפוֹת מְאַחֲרִים, שֶׁלֹּא דִקְדָּקוּ בְּיוֹתֵר בְּהַתְאָמָתָהּ הַמְדִיקָתָה שֶׁל הַרְשִׁימָה לְעֵנִין הַמְסֻפָּר בְּסֵפֶר אוּ בְּפָרֶק.

מִלְבַּד חֲלֻקַּת הַסֵּפֶרִים לְפָרְקִים וּלְפִרְשׁוֹת, הַנְּהוּגָה עַד הַיּוֹם הַזֶּה, הַכְּנִיסָה הוּצְאָה נִיזָה חֲלֻקָּה חֲדָשָׁה שֶׁל כֹּל סֵפֶר לְפָסוּקִים. סְדֵר הַפָּסוּקִים נִמְשָׁךְ לְכֹל אֶרֶךְ הַסֵּפֶר, וְהַמְסֻפָּרִים הַסְדוּרִיִּים אֵינָם נִפְסָקִים עִם הַפֶּרֶק אוּ הַפִּרְשָׁה. מִפְּנֵי זֶה נִהְגוּ רַב הַחֻקִּים הַחֲדָשִׁים לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בְּמֵרָאֵה־מְקוּמוֹת סִפְרֵי יוֹסִיפּוֹס רַק בְּצִיּוֹן הַסֵּפֶר וְהַפָּסוּק בְּלְבַד, וְלִהְפָּטֵר מִן הַצִּיּוֹן הַכּפּוּל שֶׁל הַפֶּרֶק וְהַפִּרְשָׁה, וְעַל־יְדֵי־זֶה צִמְחָה עֲרַבּוּבִיָּה, וְלֹא עַל־נִקְלָה יוֹכֵל הַקּוֹרֵא לְמִצָּא אֶת הַדְּבַר בַּמְהֻדָּרָה אַחֶרֶת שֶׁל סִפְרֵי יוֹסִיפּוֹס מִלְבַּד הוּצְאָה נִיזָה וְנִבְרָה. סֵפֶר „מִלְחַמַּת־הַיְהוּדִים“ הַתְּחַבֵּב עַל הַקּוֹרְאִים עוֹד בְּדוֹרוֹת הָרֵאשׁוֹנִים. הַסּוֹפְרִים הַנּוֹצְרִים אֲבוֹת הַכְּנִסִּיָּה הִרְבּוּ לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בְּדְבָרֵינוּ; וְכֹאשֶׁר נִכְרַתָּה יָדִיעַת הַלְשׁוֹן הַיּוֹנִית מִפִּי מִשְׁכִּילֵי אֲרָצוֹת מַעֲרַב־אִירוּפָה, קָם גּוֹאֵל לְסֵפֶר הַזֶּה וְשִׁמּוֹ רֹפִינּוֹס אִישׁ־אֶקְוִילִיָּה וְתָרְגַם אוֹתוֹ רוּמִית. בְּתָרְגוֹם הַזֶּה הִתְפַּשֵּׁט הַסֵּפֶר בְּכָל אֲרָצוֹת אִירוּפָה, וְגַם בְּפִי חֲכָמֵי הַיְהוּדִים בְּאֲרָצוֹת הַמַּעֲרָב בִּימֵי הַבְּיָנִים נִקְרָא בְּשֵׁם „יוֹסִיפּוֹן לְרוּמִיִּים“. עוֹד מִקְדָּם עָשָׂה סוֹפֵר רוּמִי אֶלְמוֹנִי

אחד קצור מן הספר הזה – ואת הקצור הזה יחסו בטעות ל"הגספוס" (הוא סופר שכתב על דברי ימי היהודים במאה השנית – ואולי גם בראשית המאה השלישית) – למנין אמות העולם, ומקצת דבריו הובאו בספרי אבות הכנסיה הנוצרית, ושאריתם אבדו). ספר הגספוס נעשה לספר עממי וממנו תרגם גם מחבר "יוסיפון" העברי (שנמצא גם במהדורה ערבית) את דבריו.

מלבד התרגום הרומי נמצא עוד תרגום סורי קדום, והחלק הששי של הספר, המספר על עצם מעשה חרבן בית המקדש וחרבן העיר העליונה, עוד נשפיר בתרגומו זה בסוף כתביד עתיק, הכולל את התרגום הסורי לכתבי הקדש (הפשיטתא). ויש חוקרים המשערים, כי לא מן המקור היגני נעשה התרגום הזה, כי אם מן הנוסחה הראשונה של הספר, שכתב יוסיפוס בלשון-עמו (עברית או ארמית).

הספר תרגם הרבה פעמים ללשונות אירופה שונות, כצורתו ובקצורים. תרגומים מדיקים ויחד עם זאת נאותים לרוח-הזמן נעשו במאת-השנים האחרונה. בלשון האשכנזית יצאו לאור במשך שבעים שנה ארבעה תרגומים, האחד של פֶּרְט, השני של גֶּפְרֶר, השלישי של קֶלְמֶנְטֶץ, הרביעי של הפמר הקתולי קוהוט, שהקדיש את ספרו לישו הנוצרי ולמרים הבתולה. בלשון הרוסית נמצא תרגום חדש של הנֶקֶל, בפולנית – של נִימֵיבֶסְקִי, בצרפתית – של רִינֶק וכו'.

הספר הזה, אשר הגאון רבי אליהו מוילנה בשעתו השתוקק לראותו מתרגם עברית יחד עם יתר ספרי יוסיפוס, יצא לאור גם בלשון העברית על-ידי המליץ הידוע קלמן שולמן (בשתי הוצאות: וילנה, תרכ"ב, גם תרמ"ד). הוא תרגם את הספר הזה, "הכתוב בלשון יפת בידי אביר המליצים יוסף בן מתתיהו" – מן התרגום האשכנזי מיסודו של פֶּרְט, ומלבד זה שלקח את הספר מפלי שני, שכבר נמר בו ריחו המקורי, לא דדק גם בדברי המתרגם האשכנזי, ותרגם אותם, כפי הענין" ולא תמיד ירד לסוף הדברים, ועל הלשון הפשוטה והשוטפת של הספר כסה בהמון מליצות ושברי-פסוקים, כדרך הכתיבה המיוחדת לו, שהיא קלה ונפוחה כאחת, ולפרקים חוט של חן מתוח עליה, עם הגזומאות וההפרזות המליציות שלו. ספר, מלחמות היהודים" של שולמן אינו אלא מהדורה מליצית של ספר יוסיפוס, ולא פעם ולא שתיים המליצה מאפילה על הענין המדבר בספר.

בגשתי לתרגם את הספר הזה ממקורו היִנְי, עמדו לְפני שאִלוֹת חמורות, שפתרוןן גרם יגיעת־מוח מְרָבָה. ברצוני היה לַתת תרגום מְדִיק כפי מדת האפשרות, אך, כמובן, לא כדרך מתרגמי ימי־הַיְיָנִים, שתרגמו את הספרים כמעט מלה במלה בלשון העברית ולא שמו לבם לדרכי הלשון ולאפני־השמוש המיוחדים לה, רק הכניסו אליה בחזק־יד בניני־משפטים נכרים ושחתו את פניה על־ידי עֲבו־ר־צורה. דרך תרגום מעין זה אין הנפש היפה שבזמננו סובלתו. והנה הלשון היִנְיית היא זרה מעצם מולדתה ללשונות השמיות, וללשון העברית בכללן, כי היא ילידת גזע רחוק מהגזע השמי ושונה ממנו בדרכי חייו ובתכן נשמחו; ובדרך התפתחותה בתנאי־החיים של העמים היִנְיים התרחקה עוד יותר מלשונות המזרח. מה שנוגע לחמר הלשון – הנה כולל עולם הנשמה של היִנְיים המון מְצִירִים ומְשִגִים שנבעו מתכן חייה המיוחדים ומצאו להם בטוי בלשון במלים שאין להן תרגום מְדִיק בלשונות אירופה החדשות והנחות לחדושים, וכל־שכן בלשון העברית העתיקה והחתומה בספרות המקבלת, ואלו באתי לחדש מלים עבריות תמורת המלים היִנְייות הנזכרות, הייתי מכרח לסרס את הלשון הספרותית שלנו, בספר יוסיפוס, שהוד קלסי חופף עליו. – מלבד זאת הלשון היִנְיית הספרותית כוללת המון מבטאים הנובעים מעמק חיי היִנְיים בעבר ובדורו של הסופר, ומבטאים מעין אלה מובנים רק למי שקבל חנוך יִנְי והכיר את החיים היִנְיים במקורם, ולא יאות להריק אותם אל לשון אחרת כצורתם, כי שום קורא לא יבינם. ובנוגע לבנין הלשון – הנה הלשון היִנְיית הספרותית משעבדת לכללי הכתיבה והמליצה של הסופרים האִשְיִים הקודמים, שאהבו לסלסל בדבורם כדרך נואמי־הצבור הפונים אל העם בשוקי אתונה, להשתמש במשפטים אִרְכִים ומְסֻבְכִים, שלא נמצאה דוגמתם בלשון העברית, ואין הם מסגלים כלל להגיון המיוחד של הלשונות השמיות. וכמו־כן בחרו הסופרים להם כפעם בפעם את דרכי הדבור ב"לשון נסתר", הוא הנקרא בפי המדקדקים בשם "הדבור המְטָה" (*Oratio obliqua*), ולא כל דבור מְטָה רוח הלשון העברית נוחה ממנו. כל תכונות הלשון והסגנון האלה נמצאו באפן הכתיבה של יוסיפוס, שסגל לו את ידיעת הספרות היִנְיית והכיר מן החיים ומן הספרות את הנשמה היִנְיית ודרכי־בטויה המיוחדות, –

והן מעצורים קשים בדרך מתרגם הספר לעברית. על המעצורים האלה מצד הלשון ואפני-שמושה נוספו עוד מכשולים מצד תכן הענינים, שמקצתם זרים לאוצר הספרות העברית, כמו תאורי-המלחמה המדיקים, ואפילו התאורים הגיאוגרפיים והטופוגרפיים במקומות שונים.

והנה השתדלתי לצאת ידי חובת שני דברים. מצד אחד רציתי למסור כאן תרגום מדיק כפי מדת פחותי, לאמר, למסור את התכן והצורה של דברי יוסיפוס כאחד, ובמקום שאי-אפשר היה לדיק בשני אלה, בקשתי לדיק לכל-הפחות במסירת הענין. מן הצד השני לא הסחתי און דעתי מקורא הספר הזה, הנזקק ללשון העברית, ועל-כן התרחקתי ממבטאים ומדרכי שמוש-הלשון, שלא יוכל להבינם על-ינקלה. בנוגע לחמר הלשון שמתני לנגד עיני בקרוב את התקופה שכתב בה יוסיפוס – תקופת ראשית המשנה, והכנסתי אל הספר רק מלים וניבים מפתבי-הקדש ומאוצר לשון המשנה, ולא מאוצר לשון ימי-הפינים או מלים מחדשות (מלבד יוצאים-מן-הכלל מועטים). בדרכי נטית-הפעלים התרחקתי מצורות נטית כתבי-הקדש, שכבר עבר זמנן בשעת כתיבת הספר, ועל-כן לא השתמשתי ב„ןו המהפך“ כלל, אף כי במקומות רבים גרמתי לעצמי קשי לרגלי הדבר הזה. בשמוש-הלשון בחרתי לי דרך מיוחדת: בשימי אל לבי, שיוסיפוס הוא מצד אחד סופר המחקר מופתים ספרותיים קלטיים, ומן הצד השני משפע מדרכי הדבור הכללי (κοινῆ) של זמנו, השתמשתי במקצת בשמוש-הלשון של כתבי-הקדש, ובמקצת בשמוש-הלשון של המשנה, אלא שהשתדלתי לכבש את זה לתוך דפוס קלסי, ויחד עם זאת לא הסחתי את הדעת – במדת האפשרות – גם מבנין המשפטים של יוסיפוס – לרבות „הדבור המטה“. ועל-כן הכרחתי כפעם בפעם להאריך במשפטים וגם לשלב בהם משפטים אחרים, שלא כשמוש לשון המקרא והמשנה גם-יחד; אולם בכל מקום פננתי לקרב את הדברים אל הבנת הקורא, ועל-כן התרחקתי ממיני צרופי-משפטים העלולים להאפיל על הבנה זו. לפרקים הכרחתי לשאת-פנים לדרישות המליצה העברית, – את המליצות הינויות, שנתנו להעתק כצורתן אל העברית, לא שניתי, אולם את המליצות הרחוקות מרוח הלשון העברית וגם מן הנשמה העברית החלפתי פה ושם במליצות עבריות, שנראו בעיני

מתאימות אליהן מפל צד; במקומות שבקש המחבר לחזק את רשם הדבר באמצעי הבטוי הינני, המיוחדים לו לבדו, מצאתי לי דרך-החזוק הנובעת מנשמת הלשון העברית (למשל, כפל המלה: „בשמחה ובששון“, „באיבה ונקמה“, „באכזריות וזון“, וכדומה). ויש אשר ראיתי צרך לשמור את צורת הבטוי הינני והוספתי עליו בחצאי-רצוע מלים אחדות, כדי להשלים את המובן בלשון העברית, או שהסברתי אותו במלה אחרת בחצאי-עגול. במקומות אשר המובן נשמע לשני פנים השתדלתי להביא את שתי הנוסחות של הפרוש, וגם שתי לב לשנויי-המובן התלויים בחלוף הגרסאות. ליסוד לקחתי לי את הוצאת ניזה המדעית, ועל-הרב הבאתי את הנוסחה שלו בפנים והראיתי על הנוסחה האחרת בחצאי-עגול או בהערה שבשולי הגליון. אולם לא תמיד השארתי בפנים את הנוסחה של ניזה, בדעתי, כי לא העתיק החוקר הזה את הנוסחה שלו מפתבייד אחד, רק לקט אותה מכמה כתבייד והעמיד אותה בכל מקום כפי סברת עצמו, שרבו החולקים עליה. ועל-כן שירתתי לפרקים בפנים את הנוסחה העתיקה, של הַרְקֶמֶפּ ושל דינדורף, ביחוד כשמצאתי לה סיוע בתרגום הרומי העתיק, שנזכר כבר לעיל, הוא המיחס לרופינוס (עוד במאה הששית לא ידע קסיודורוס בברור, אם הוא מעשה רופינוס, והעיר כי יש מיחסים אותו לאמברוסיוס או להירונימוס), או כשהברר בעיני, שהגרסה של ניזה – ואם גם נמצאה בכתבי-היד המשפחים ביותר – אינה אלא טעות. מלבד המקור הינני בהוצאת הַרְקֶמֶפּ-אֶבְרַטְהִיר (ליפסיה, 1785), דינדורף (פריז, 1865) וניזה (ברלין, 1895) היה לעיני במשך כל עבודת התרגום גם התרגום הרומי הנזכר, ומלבד-זאת השתמשתי בתרגומים שונים בלשונות אירופה החדשות, אלא שהשתדלתי לבקש לי מבטאים קרובים יותר לענין הספר משמצאתי בתרגומים השונים. בעקרו התרגום הזה מכֵּן לקהל הרחב של הקוראים העברים, אולם מקוה אני, כי גם החוקרים העברים, שאינם נזקקים ללשון היננית, ימצאו בו חפץ, וגם היודעים את הלשון היננית יוכלו להשתמש בעזרתו בשעת הדחק מדי קריאתם בדברי המקור. נזהרתי בחֶקֶת ספרי „מלחמת היהודים“, המקבצת לפרקים ולפרשיות, אולם השמטתי את התכן הקצר (הנזכר למעלה) שבראש כל ספר, כי אינו מעלה ולא מוריד. לעמדת-זאת נהגתי קדשה ברשימות שעל-

גבי הפרקים, שהכניסו בעלי־האספות גם בנוסח הינוני וגם בתרגום הרומי, אף כי השמיטו אותן דינדורף וגיזה ונָפֵר בהוצאותיהם, – ולא החלפתי אותן ברשימות חדשות ומתאימות יותר אל התֵכֵן, כמעשה רבים מן המתרגמים החדשים, רק נתתי אותן באותיות קטנות בראשי הפרקים. את סמני הפסוקים לא הכנסתי, משֵׁי סבות: האחת, כי החֲלָקָה הזאת היא מלאכותית במקור הינוני – ועל אחת כמה וכמה בתרגום העברי, ויש שהיא מנתקת את המשפטים; והשנית, כדי שלא לבלבל את הקורא ברבוי הסמנים. ואמנם רב המתרגמים החדשים (מלבד קוהוט) לא שמו לב לסמנים האלה. ספר עתיק מלא תֵכֵן חשוב וענינים רִבִּי־הגְּנוּנִים כספר „מלחמת־היהודים” זקוק לבאורים בכמה מקומות. את ההערות, שנראו נחוצות מאד בעיני, נתתי בשולֵי הגליון. אולם קמצתי בהן מאד, כדי שלא לקלֵקֵל את רשֵׁם שלמות־הספר וגם שלא להאריך אותו יותר מן המדה. גם את ההערות שבסוף הספר קמצתי וצמצמתי כפי יכולתי. פִּנְוֵתִי היתה רק לבאר את הפרשיות הסתומות, אשר לא ירוץ הקורא בהן, ולהראות על הספק שבדברי יוסיפוס במקום שדבריו סותרים את דבריו שכתב בשאר ספריו, או מתנגדים לדברי סופרים אחרים, כדי להזהיר את הקורא, שלא יבוא ללמוד הלכה פסוקה ממשנת המחבר החטופה. את באורי השמות של האנשים והמקומות ועוד ענינים שונים, שנראו חשובים בעיני, שמתי ברשימה שבסוף הספר, הערוכה על־פי א״ב לתועלת הקורא, ולפיכך עברתי ברשימה זו את התחום של „מראה־מקום” סתם. בכלל השתדלתי להמעיט בטפל של הספר, כדי שיהי לְדַבֵּר הַשׁוֹה לְכֹל נַפֵּשׁ.

* *

בטרם אכלה את דברי אלה, עלי להזכיר ברגש צער ואבל אבדה שאינה חוזרת, את נשמתו של אחד מבני־עֲלִיָּה המועטים בדורנו ובספרותנו, הוא המעריץ הגדול של יוסיפוס פִּלְוִיוֹס, ד״ר מיכה יוסף ברדיטצבסקי, שמרב חבתו למחבר הספר הזה קרא לעצמו „בן־גוריון” (בן גריון) – על שם יוסיפוס במסורת היהודים, – כי בשנה האחרונה לימי חייו, טרם שקעה שמשו שלא בעונתה, חָזַק את ידי בעבודת תרגום הספר; הוא היה הראשון, שקרא את תרגומי זה בכתבי־יד וברך אתי יחד על המגמר שעה קלה קדם לְכַתּוֹ לְבֵית־עוֹלָמוֹ. אולם לא נגזר עלי להחזיק טובה לו בחייו – יהי זכרו לחיי־עוֹלָם!

המתרגם.

שבט תרפ״ג.

דעת

אתר לימודי יהדות ורוח
www.daat.ac.il